

Årsrapport 2017

KONKURRANSE
TILSYNET
Norwegian Competition Authority

Innhold

1. Leders beretning.....	2
2. Introduksjon til virksomheten og nøkkeltall	4
2.1 Virksomheten, samfunnsoppdrag og mål	4
2.2 Organisering og ledelse	6
2.3 Nøkkeltall årsregnskap	6
3 Aktiviteter og resultater i 2017	8
3.1 Overordnet vurdering av oppnådde mål.....	8
3.2 Ressursbruk	9
3.3 Forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen.....	11
3.4 Forbud mot misbruk av dominans	18
3.5 Kontroll med foretakssammenslutninger	20
3.6 Pådriver for konkurranse.....	25
4 Styring og kontroll i virksomheten	29
4.1 Overordnet vurdering av styring og kontroll i virksomheten.....	29
4.2 Bemanning.....	30
4.3 Sikkerhet og beredskap	33
4.4 Digitalisering og effektivisering	34
5. Vurdering av framtidsutsikter	36
6. Årsregnskap.....	39
Vedlegg 1 – Saksstatistikk.....	49
Vedlegg 2 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Årsregnskap.....	50
Vedlegg 3 – Det alminnelige prisreguleringsfondet - Rapportering på prosjekter	53

Sekretariatet for KOFA var fram til april 2017 administrativt underlagt Konkurransetilsynet. I 2016 lå utgifts- og inntektsbevilgningene til KOFA under Konkurransetilsynets budsjettkapitler, for 2017 ble de flyttet til budsjettkapitlene til Klagenemndssekretariatet. Årsregnskapet for 2017 er derfor ikke inkludert KOFA, dette er omtalt nærmere i note B i årsregnskap. Årsregnskapet for det alminnelige prisreguleringsfondet følger som vedlegg 2 til denne årsrapporten.

På forsiden: Konkurransedirektør med etterforskningsstaben.
Foto: Bilde forside, og bilde Lars Sjørgard: Marit Hommedal.
Kilde illustrasjonsbilder ved saksomtale: iStock.
Andre bilder og figurer: Konkurransetilsynet

1. Leders beretning

I 2017 feiret Konkurransetilsynet 100 år. I løpet av disse 100 årene har det skjedd en dramatisk endring i styringen av enkeltmarkeder. I stedet for detaljert regulering av enkeltbedrifters adferd slik det var til langt utpå 70-tallet, er dagens tilnærming at bedrifter tillates å konkurrere fritt såfremt det gir gevinster for oss forbrukere. Det gir oss større valgfrihet enn vi noen gang har hatt.

I 2017 har det blitt økt oppmerksomhet om hvor grensene går for adferd som er i strid med konkurransereglene. Høyesterett stadfestet i Ski Taxi-saken tilsynets vedtak fra 2011, noe som innebærer at selv et åpent anbudssamarbeid i utgangspunktet er i strid med konkurranseloven. Tilsynet har vært og er aktiv med blant annet foredrag og møter for å fortelle ulike bransjer om konkurransereglene på dette området, og dermed sørge for at selskapene opptrer i anbud på en måte som sikrer god konkurranse. Det synes å være et stort behov for denne typen veiledning. En spørreundersøkelse tilsynet har fått utført i 2017 viser at nærmere 30 prosent av de spurte selskapene mener det foregår ulovlig samarbeid i deres næring.

I 2017 har vi hatt høy aktivitet på etterforsknings siden. Tre bevissikringer er gjennomført i henholdsvis ølmarkedet, alarmmarkedet og avfallsmarkedet. Samtidig la vi i første halvår 2017 bort saken vedrørende FlyViking, der tilsynet gikk på bevissikring høsten 2016. Fra 2017 har tilsynet startet med offentliggjøring av bevissikringer på vår hjemmeside kt.no. Det betyr at det blir lettere for potensielle tipsere i de aktuelle markedene å bli oppmerksomme på at vi jobber med en sak, og det blir mer synlig for bedrifter hvor stor fare det er for å få uanmeldt besøk.

I 2017 har tilsynet fattet to vedtak om ulovlig samarbeid. Fire forlag ble ilagt gebyr på til sammen over 30 millioner kroner. Forlagene samarbeidet om en kollektiv boikott av distributøren Interpress og utvekslet konkurransesensitiv informasjon. I tillegg ble fem elektroselskaper og en kjede ilagt gebyrer for ulovlig anbudssamarbeid på over 18 millioner kroner til sammen. De fem konkurrentene hadde blitt enige om identiske priser og utvekslet konkurransesensitiv informasjon. Kjeden initierte og organiserte samarbeidet. Med unntak av 2013, er samlet ilagt gebyr klart høyere enn det noen gang har vært før.

I 2017 har tilsynet også brukt mye ressurser på saker der det kan ha skjedd misbruk av dominerende stilling. Telenor ble i november 2016 varslet om et gebyr på 906 millioner kroner, og den saken har det blitt jobbet med i hele 2017. I januar 2017 ble det som nevnt over gjennomført en bevissikring i ølmarkedet, hvor det fortsatt undersøkes om det har forekommet misbruk av dominans. Konkurransetilsynet vurderer fortløpende mulige nye saker.

I 2017 har Eimskips oppkjøp av Nor Lines blitt stoppet og tre andre oppkjøp er blitt grundig behandlet og klarert. Det har gitt økt oppmerksomhet om hvilke fusjoner og oppkjøp som ventelig vil bli stoppet og hvilke som har mulighet for å bli klarert. Det viser at tilsynet typisk vil gripe inn mot selskaper som er nære konkurrenter. De tre oppkjøpene som ble grundig behandlet og klarert viser imidlertid at det er rom for et effektivitetsforsvar – selv i tilfellet der selskapene er nære konkurrenter. Fortsatt er det slik at de aller fleste meldte fusjoner og oppkjøp klareres tidlig, da 96 prosent klareres før det er gått 25 virkedager. Den nevnte spørreundersøkelsen antyder at det er et betydelig antall fusjonsplaner som skrinlegges som følge av fare for å bli stoppet, hvilket illustrerer de store indirekte virkningene av vår aktive fusjonskontroll.

I 2017, som i foregående år, har tilsynet vært en aktiv pådriver for å utvide konkurransearenaen – til beste for forbrukerne. Vi har for eksempel sendt tre høringsuttalelser i taximarkedet. Sent på høsten bestemte regjeringen at de ville oppheve behovsprøvingen og foreta en helhetlig

gjennomgang av reguleringen av denne næringen. Det er helt i tråd med det tilsynet har anbefalt i mange år, for eksempel i sin rapport i 2015.

I 2017 har tilsynet overvåket en rekke markeder, ikke minst matmarkedene. Vi har sendt høringsuttalelse om reguleringen av melkemarkedet, skrevet to innlegg om næringsmiddelindustrien og to om dagligvaremarkedet. Vi har også kartlagt informasjonsutvekslingen mellom dagligvarekjeder. Sist, men ikke minst, har vi påpekt verdien av å sette kontrakter ut på anbud, blant annet på så ulike områder som tårntjenester på flyplasser og avfall. Samtidig har vi pekt på behovet for å rendyrke selve anbudskonkurransen, og ikke overbelaste konkurransemekanismen med andre gode hensyn, som for eksempel miljøhensyn, på en måte som sparker bein under konkurransen.

I 2017 har Konkurransetilsynet delt ut midler til forskningsformål fra prisreguleringsfondet som tilsynet forvalter. Nå høster vi resultatene fra prosjekter som ble tildelt midler fra starten i 2015. Forskningen er nå synlig i form av rapporter og andre typer publikasjoner som publiseres på våre hjemmesider. I tilsynets rapportserie ble det utgitt 4 publikasjoner i 2016 og 5 i 2017. Det er stor spredning i publikasjonene, som inkluderer tema som konkurranse i matmarkedene, prissignalisering i bank, prispress og innovasjon.

I 2017 har det i likhet med i 2016 vært investeringer og engangskostnader knyttet til flytting, hvilket har gjort disse to årene til spesielle år rent regnskapsmessig. Det har vært en midlertidig nedgang i antall årsverk i begge år. Tilsynet har satt i verk tiltak for å bygge opp antallet ansatte til normalnivået fra før 2016. Ressursene som har vært tilgjengelige har blitt brukt på en mest mulig effektiv måte, ved å prioritere de sakene hvor forbrukerne til slutt tjener mest på velfungerende markeder.

I 2017 vedtok Konkurransetilsynet en strategisk plan for perioden 2017-2021. De fire strategiske målene er tydelig effekt i markeder, utvide konkurransearenaen, godt samspill med omverdenen og dyktige medarbeidere i utvikling. Denne planen gir en klar retning for vårt arbeid i årene fremover, og følges opp med ulike tiltak i vår årlige virksomhetsplan.

I 2017 ble Konkurransetilsynet igjen et tilsyn som fokuserer kun på konkurransereglene. KOFA-sekretariatet er skilt ut og blitt en del av et felles sekretariat for flere klagenemnder. Den nye klagenemnda omfatter også Konkurransklagenemnda. Fra 1. april 2017 går alle klager på tilsynets vedtak til dette nye klageorganet. Regjeringen er ikke lenger ankeinstans, og det er ikke lenger rom for at regjeringen kan overprøve Konkurransetilsynets fusjonsvedtak ut fra allmenne hensyn.

Bergen, 23. februar 2017

Lars Sørsgard
konkurransedirektør

2. Introduksjon til virksomheten og nøkkeltall

2.1 Virksomheten, samfunnsoppdrag og mål

Konkurranse er et virkemiddel som bidrar til effektiv ressursbruk. Kundene får et bedre tilbud av varer og tjenester, med bedre kvalitet og lavere priser, og konkurranse bidrar også til at norske bedrifter blir mer konkurransedyktige i internasjonale markeder. I henhold til regjeringens langsiktige mål og strategier vil en streng konkurranselovgivning og et effektivt tilsyn fra konkurransemyndighetene gi **velfungerende markeder**.

Fra Konkurransetilsynets strategiplan 2017-2022

Dette er grunnlaget for Konkurransetilsynet sin virksomhet. For at markedene skal bli, eller forbli, velfungerende har Konkurransetilsynet følgende **samfunnsoppdrag**:

Fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv

Hovedoppgaven framgår også av Tildelingsbrevet 2017, som legger vekt på **både** håndheving og synlighet. Følgende to oppgaver er essensielle for å oppfylle samfunnsoppgaven:

1. Å håndheve konkurranselovgivningen

Konkurranseloven forbyr samarbeid som begrenser konkurransen og misbruk av dominerende stilling. Ved overtredelse av lovens forbudsbestemmelser kan Konkurransetilsynet illegge overtredelsesgebyr. Bedrifter har plikt til å melde fusjoner og oppkjøp til Konkurransetilsynet, og tilsynet kan gripe inn hvis disse er konkurranseskadelige.

2. Å være en pådriver for konkurranse

Tilsynet kan påpeke konkurransebegrensende virkninger av offentlige ordninger og reguleringer og fremme forslag med sikte på å styrke konkurransen.

For perioden 2017-21 har tilsynet definert fire strategiske mål, med delmål for hvert av dem. Årsrapporten viser hvordan tilsynet har oppnådd sine strategiske mål i 2017, og setter aktivitetene og resultatene i et flerårig perspektiv.

Resultatkjede

For å vise sammenhengen mellom ressurser og resultater brukes resultatkjede som modell. Modellen viser hvordan Konkurransetilsynet bruker tildelte midler for å oppnå mest mulig effekt. Effektene i samfunnet, ved at forbrukere nyter godt av lavere priser og bedre produkter, oppnås gjennom effektene på de som er brukerne, dvs. de gruppene som tilsynet direkte påvirker. En viktig brukergruppe er aktører i næringslivet og deres representanter. En annen brukergruppe er politikere og lovgivere, som vi ønsker å gi god forståelse for hvordan reguleringer kan fremme eller skade konkurransen. Det er utfordrende å måle effektene på brukere og samfunnet. Relasjonen mellom aktivitetene og samfunns effektene er ikke entydige. Noen effekter merkes bare gradvis, og de fleste effektene er vanskelige å tallfeste. Resultatkjeden er likevel en nyttig modell for å synliggjøre sammenhengen mellom innsatsfaktorer, aktiviteter og resultater, som beskrives mer spesifikt i årsrapportens del 3.

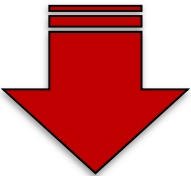
Innsatsfaktorer: Årsverk og tildelte midler

- 82,5 årsverk, hvorav 24,7 jurister og 34,1 økonomer.
- Tildelte midler til Konkurransetilsynet: 113,69 MNOK
- Nye, moderne lokaler tilrettelagt for effektiv samhandling og produksjon

Aktiviteter: Effektivt tilsyn og håndheving av konkurranseloven

- Markedsovervåking
- Vurdering av mottatte meldinger, høringer, tips, lempningsøknader og klager
- Aktiv i internasjonale nettverker: Nordisk, ECN, OECD, ICN og bilateralt
- Forvaltning prisreguleringsfondet
- Veiledning og dialog med næringslivet og advokater
- Fokus på effektivitet og prioritering
- Påvirkningsarbeid

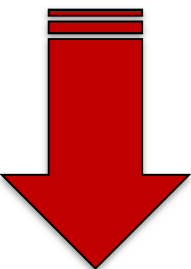
Produkter/tjenester: Tydelig og forutsigbar konkurransepolitikk med effektiv bruk av forbuds- og inngrepsbestemmelser, og synlig som pådriver for konkurranse:

- Vedtak om inngrep i foretakssammenslutninger
- Vedtak om overtredelsesgebyr og påbud om opphør
- Konkurransesaglige høringsuttalelser og påpekning om konkurransehemmende reguleringer
- Kronikker, artikler, foredrag - deltakelse i samfunnsdebatt
- Konferanse i konkurranserett

Brukereffekter: Effekter på næringslivsaktører, advokater og beslutningstakere:

- Bedrifter som konkurrerer vil forsøke å utnytte råvarer, kapital, arbeidskraft og transportsystemer effektivt og hensiktsmessig
- Næringsdrivende blir avskrekket fra å inngå ulovlig samarbeid eller misbruke dominerende stilling
- Næringslivsaktører har bedre forståelse av konkurranseregler; hva som er ulovlig, og hva som er skadelig for konkurransen
- Næringslivsaktører sender flere tips og lempingsøknader
- Politikere og lovgivere tar mer hensyn til konkurranse ved utforming av regelverk

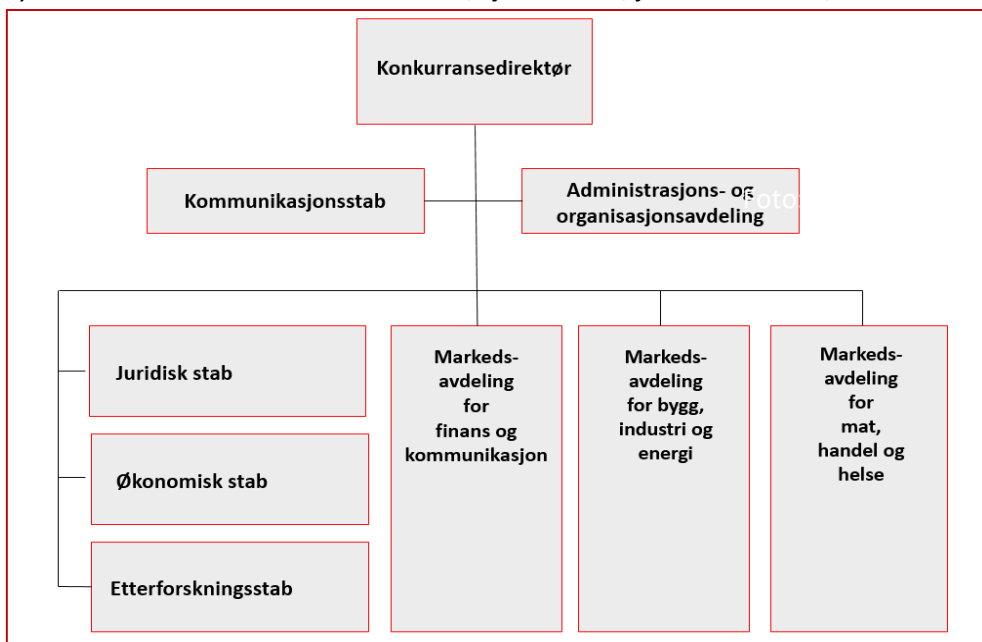
Samfunnseffekter: Velfungerende markeder betyr mer penger til velferd og en mer effektiv bruk av samfunnets ressurser:

- Bedre tilbud av varer/tjenester: bedre kvalitet, lavere priser, flere valgmuligheter
- Færre konkurransebegrensende reguleringer - et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling eller konkurransehindrende avtaler
- Bedre konkurranse mellom offentlige og private aktører på konkurranseutsatte varer og tjenester
- Mindre økonomisk kriminalitet
- Fri tilgang til markeder - fri flyt av varer og tjenester
- Positiv effekt på innovasjon, sysselsetting og produktivitet
- Norske virksomheter er mer konkurransedyktige i internasjonale markeder
- Bedre utnyttelse av offentlige midler gjennom god konkurranse ved offentlige anbudskonkurranser

2.2 Organisering og ledelse

Konkurransetilsynet er en kunnskapsvirksomhet, og de viktigste ressursene er de ansatte. Bemanningen i 2017 var på 82,5 årsverk.¹ Av disse var 24,7 årsverk jurister og 34,1 årsverk økonomer. Gjennomsnittsalderen i tilsynet er 35 år.

Ledergruppen i Konkurransetilsynet består av konkurransedirektøren, sjeføkonom, juridisk direktør, etterforskningsdirektør, direktørene for de tre ulike markedsavdelingene, i tillegg til direktør for eksterne relasjoner og administrasjons- og organisasjonsdirektør. Sammensetningen av ledergruppen er noe endret i 2017. Hanne Dahl Amundsen begynte som avdelingsdirektør for bygg, industri og energi i august, mens Margrethe Myrmehl Gudbrandsen ble ansatt som kommunikasjonsdirektør høsten 2017, med tiltredelse i januar 2018.

Overordnet departement og klageorgan

Konkurransetilsynet er et statlig forvaltningsorgan, underlagt Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), og er sikret uavhengighet ved håndhevingen av konkurranseloven gjennom lovbestemte begrensninger i departementets instruksjonsrett. For vedtak fattet før 1.april 2017, gjaldt at NFD behandlet klager på vedtak som ikke gjaldt gebyrer, mens vedtak om overtredelsesgebyr ble overprøvd direkte for domstolene.

I 2017 ble det opprettet et nytt uavhengig forvaltningsorgan for å behandle klager over de vedtak og avgjørelser Konkurransetilsynet fatter i første instans (med unntak av vedtak etter pristiltaksloven) – Konkurransklagenemnda (KKN). Samtidig med opprettelsen av KKN ble muligheten for at Kongen i statsråd kunne overprøve konkurransemyndighetenes vedtak på politisk grunnlag opphevet. Målsettingen med å etablere en ny klagenemnd var først og fremst å sikre en politisk uavhengig håndheving av konkurranseloven, og å styrke Konkurransetilsynets uavhengighet.

2.3 Nøkkeltall årsregnskap

Nøkkeltallene fra tabellen og diagrammet under er basert på definisjoner fra Direktoratet for økonomistyring (DFØ). Konkurransetilsynet har ingen virksomhet som gir omsetning. Som tabellen under viser, utgjør lønnsutgiftene den største delen av budsjettet, med 66,9 prosent i 2017. Dette er en reduksjon på 3 prosent siden 2016 og 10,7 prosent i forhold til 2015. Reduksjon i lønnsandel henger sammen med at Konkurransetilsynet i 2016 flyttet til nye lokaler og i den forbindelse har det vært engangskostnader knyttet til investeringer, tomgangsleie i tidligere lokaler og tilbakeføringskostnader. Enkelte av investeringene henger sammen med ombygging av lokalene slik at Klagenemndsekretariatet fikk egne lokaler fra 1. april 2017. KOFA som tidligere var en del av

¹ Ett årsverk defineres som en person i 100 % stilling i et helt år. Årsverksberegningen reduseres ikke av ferieuttak eller avspasering av fleksitid og reisetid, men reduseres for alt annet (ulønnet eller lønnet) fravær ≥ 1 dag.

Konkurransetilsynet inngikk i det nye Klagenemndsekretariatet. For 2018 forventes lønnsandelen å øke vesentlig. Lønnsutgifter per årsverk har økt som følge av at innbetaling av pensjonspremie belastes den enkelte virksomhet fra 1. januar 2017.

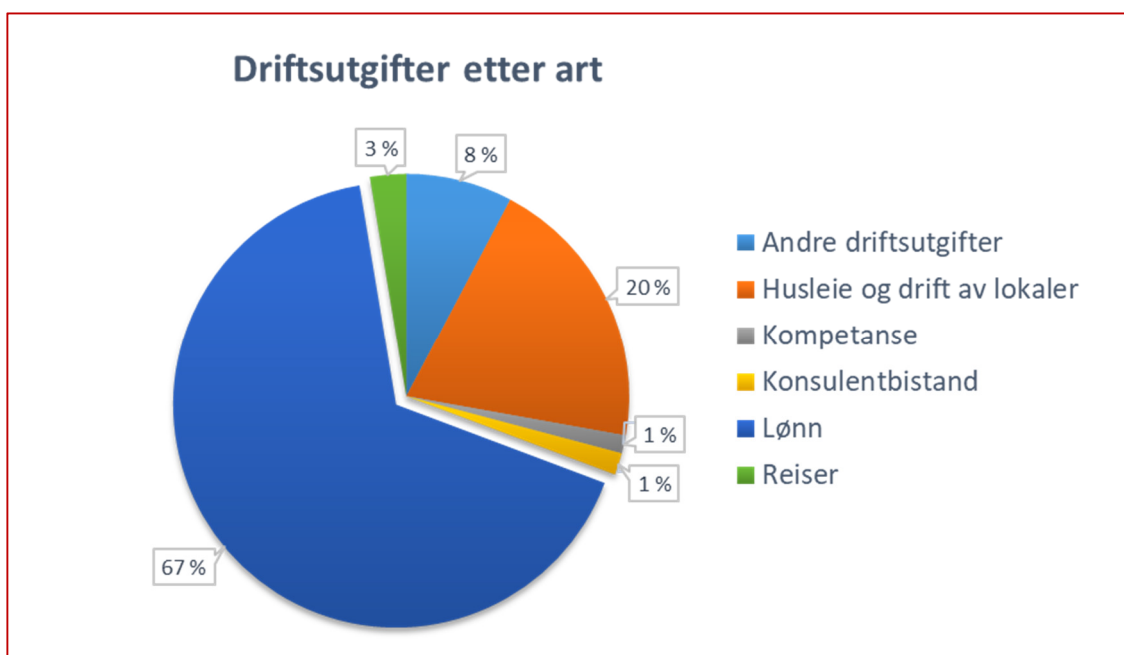
Konkurransetilsynet har en utnyttelsesgrad på 97,5 prosent. Mindreforbruket tilsvarende ca. 2,5 prosent henger i vesentlig grad sammen med at hoveddelen med kostnader i forbindelse med tilrettelegging av lokaler for utleie (1,7 millioner kroner) vil påløpe i 2018.

Konkurransetilsynet 091101	2014	2015	2016	2017
Antall årsverk	88,7	89,2	82,4	82,5
Samlet tildeling post 01 (NOK)	91 665 000	94 144 000	101 437 000	113 691 111
Driftsutgifter (NOK)	92 264 679	92 556 880	96 460 609	110 710 793
Utnyttelsesgrad av tildeling	100 %	98,4 %	95,3 %	97,5 %
Refusjoner lønn (sykepenges, foreldre, lærling - NOK)	3 218 575	3 601 702	3 931 838	3 420 102
Lønnsandel driftsutgifter	78,1 %	77,6 %	69,9 %	66,9 %
Lønnsutgifter pr årsverk (NOK)	811 516	805 649	817 979	897 293

Konkurransetilsynet har hatt en årsverksreduksjon fra 2014/2015 til 2016/2017. Reduksjonen har vært på ca. 7 årsverk. Reduksjon i årsverksantallet har skjedd gjennom naturlig avgang. Tilpasningen har både skjedd som følge av effektivisering av administrative støttefunksjoner, herunder nedleggelse av kantine og resepsjon, og fordi rekruttering av nye ansatte har blitt utsatt som følge av at tilsynet har hatt engangskostnader ifm. flytting, tilbakeføring og ombygging i 2016 og 2017.

I 2017 har imidlertid Konkurransetilsynet rekruttert 9 nye jurister og samfunnsøkonomer og det vil være flere ansettelsener i første del av 2018. Dette vil gi seg utslag i et høyere årsverksantall i 2018, da nyansettelsene vil få helårsvirkning. Rekruttering av nye medarbeidere med høy kompetanse vil styrke vår kjernevirksomhet ytterligere.

Konkurransetilsynet satser på kompetanse og kompetanseheving for våre ansatte. I 2017 økte vi innsatsen tilhørende kompetanseheving med 50 prosent i forhold til 2016.

3 Aktiviteter og resultater i 2017

3.1 Overordnet vurdering av oppnådde mål

Hovedoppgaven for Konkurransetilsynet er effektiv håndheving av konkurranseloven. Både forbuds- og inngrepsbestemmelsene i konkurranseloven skal håndheves effektivt. Ressursbruk og aktiviteter vedrørende ulovlig samarbeid og misbruk av dominans har økt i 2017, og effektene begynner å bli synlige. Inngrepsbestemmelsen i fusjonskontrollen har tilsynet ivaretatt på en effektiv måte i mange år. Effektene fra tidligere inngrep merkes av forbrukere i form av lavere priser, bedre produkter og mer innovasjon. Samtidig som Konkurransetilsynet har styrket sin rolle som pådriver er det oppnådd en god balanse mellom fusjonskontroll på den ene siden og etterforskning av ulovlig samarbeid og misbruk av dominans på den andre.

For å måle kunnskap om konkurranseregelverket og effektene av tilsynets arbeid fikk Konkurransetilsynet i slutten av 2017 gjennomført en webundersøkelse. Undersøkelsen ble utført blant 17 375 bedrifter (med minst 10 ansatte) og 1 595 næringslivsadvokater, noe som er vesentlig mer omfattende enn undersøkelsene som ble gjort telefonisk tidligere, siste gang i 2013. Svarprosent for begge grupper var på ca. 20 prosent. I tillegg svarte 16 konkurranserettsadvokater på spørsmål om deres inntrykk og effekter av Konkurransetilsynets arbeid. Undersøkelsen blant næringslivsledere, næringslivsadvokater og konkurranserettsadvokater viser at omverden mener at tilsynets arbeid har en betydelig effekt. Tilsynet vil fortsette sitt arbeid med å synliggjøre effektene av sitt arbeid.

Undersøkelsen viser at

- **85 % av ledere i næringslivet, 90 % av næringslivsadvokater og 94 % av konkurranserettsadvokater mener Konkurransetilsynets arbeid er meget eller ganske viktig for å legge til rette for velfungerende markeder.**
- **47 % av ledere generelt, 56 % av lederne av bedriftene med over 150 ansatte, og 56 % av konkurranserettsadvokatene mener at Konkurransetilsynet i meget eller ganske stor grad bidrar til å fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv. 32 % av lederne, og 38 % av konkurranserettsadvokatene mener at tilsynet bidrar i noen grad, mens 14 % av lederne vet ikke, og 7 % av lederne mener at tilsynet bidrar i ganske liten grad eller ikke i det hele tatt.**
- **Kun 8 % av næringslivsadvokater mener at tilsynet i ganske liten grad, eller ikke i det hele tatt håndhever konkurranseloven på en måte som gir tydelig effekt i markeder.**

I Global Competition Review (GCR) sin årlige evaluering av verdens konkurransemyndigheter, fikk Konkurransetilsynet 3,5 av 5 stjerner i 2017. Dette var samme rating som i årene før. Dette plasserer tilsynet som best i Norden og blant de 17 beste av 38 myndighetene som ble vurdert globalt. Rangeringen baseres blant annet på intervjuer med advokater. I GCRs begrunnelse for at Konkurransetilsynet får tre og en halv stjerne vektlegges at tilsynet har et bra utfall i klagesaker, at regelverket er bedre harmonisert med det europeiske, og at partene vurderer konkurransedirektørens kompetanse som høy.

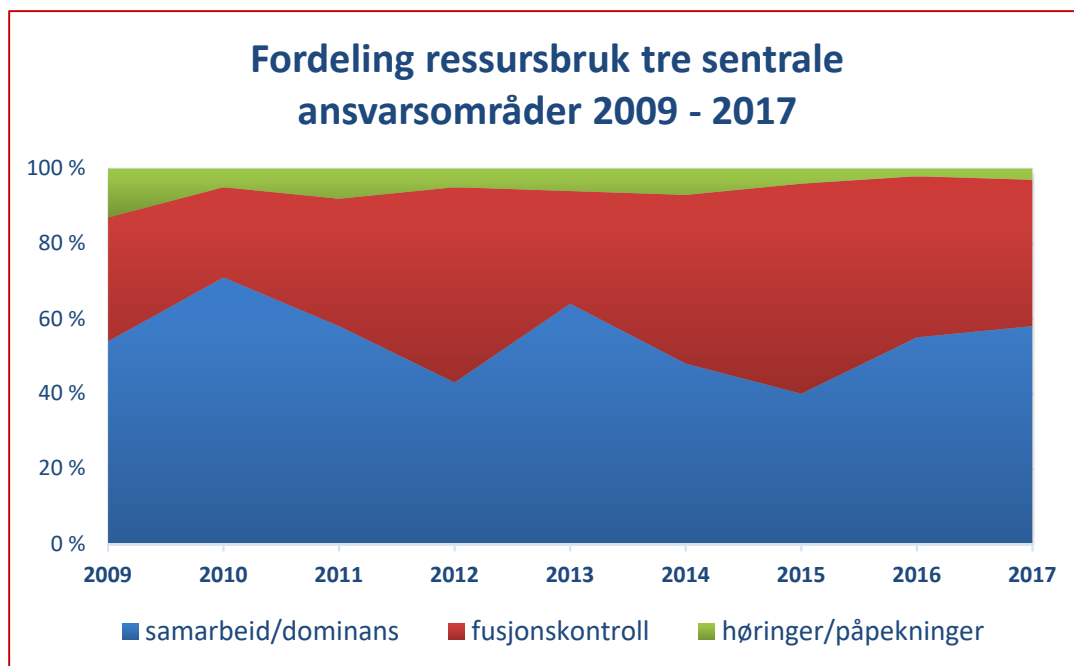

GCR sine funn samsvarer med resultatene fra undersøkelsen PR Barometer 2017, hvor topplederens troverdighet og faglige dyktighet scorerer høyt blant journalister. Evalueringen fra GCR fra begynnelsen av 2017 peker dog på at tilsynet over en lengre periode har hatt relativt få vedtak om ulovlig samarbeid samt misbruk av dominans. Som del 3.3 viser, har vi økt aktivitet på dette området i 2017.

3.2 Ressursbruk

Antall årsverk knyttet til saksbehandling (markedsavdelingene, økonomisk stab, juridisk stab, etterforskningsstab og staben til konkurransedirektøren) gikk ned fra 2015 til 2016 (fra 66 i 2015 til 60 i 2016), og ble holdt på om lag samme nivå i 2017 (61 årsverk). Tilsynet ansatte imidlertid flere jurister og økonomer mot slutten av 2017, og tar sikte på en mer regelmessig rekruttering fra og med 2018 for å komme på et nivå tilpasset Konkurransetilsynets oppgaver og økonomiske ressurser.

Ansatte i Konkurransetilsynet registrerer tidsbruk, noe som gir oss verdifull styringsinformasjon. Ser vi på fordelingen av ressursbruk fra markedsavdelingene og stabene over de tre sentrale ansvarsområdene over tid, er det en nedgang i tidsbruk til fusjonskontroll, en liten økning i andel ressurser til høringer og påpekninger, mens økningen av tidsbruk til samarbeid og dominans fortsetter.

Forholdet mellom ressursbruk knyttet til samarbeid og dominans har endret seg den siste tiden. Relativt mer tid brukes på dominanssaker, først og fremst på grunn av to store pågående saker, men i noen grad også på grunn av flere nye saker og tips som vurderes.

Et annet utviklingstrekk er at ressursbruk knyttet til fusjonskontroll har gått ned. Dette skyldes at det har blitt sendt varsel om inngrep i færre saker enn tidligere. Effekten av dette motvirkes til dels av økt ressursbruk på saker som vurderes for varsel om mulig inngrep, men som har blitt lagt vekk innen fristen på 25 virkedager - som er frist for å sende dette varselet. Dette reflekterer en bevisst prioritering av ressursinnsats: Ved nye saker er både en god dialog med partene og tidlig bemanning sentralt for å kunne avslutte de sakene som det ikke skal gripes inn i så tidlig som mulig. Det sparer ressurser for tilsynet, men ikke minst er dette viktig for partene.

Blant annet på grunn av mange nyansatte, men også på grunn av implementering av det strategiske målet '*Dyktige medarbeidere i utvikling*' har tidsandel som ble brukt til kompetanseutvikling i 2017 i forhold til 2016 økt fra under 5 prosent til mer enn 7 prosent.

I vurderingen av om en ny sak skal prioriteres vil forventet ressursbruk holdt opp mot forventet effekt være et sentralt element. Resultatene fra 2016 og 2017 viser at tilsynet gjennom høy synlighet kan oppnå gode effekter for konkurranse gjennom aktiviteter som forholdsvis er mindre ressurskrevende enn behandlingen av inngreps- og forbudssaker. Synligheten er knyttet til to viktige roller: Forebygging og pådriver. Gjennom stor oppmerksomhet om våre saker og vedtak, informasjon om konkurranselov og tilsynets oppgaver, samt å motivere gjennom å synliggjøre effektene av vår virksomhet, oppnås forebygging og etterlevelse. Utfallet av Follo-saken i Høyesterett er et godt eksempel på dette.

Pådriverrollen er ikke mindre viktig. Konkurransetilsynet har arbeidet aktivt for å øke oppmerksomheten om betydningen av konkurranse som virkemiddel for effektiv ressursbruk i samfunnet. Da tilsynet brukte en mindre andel av ressursene på høringsuttalelser og påpekninger, ble det brukt desto mer ressurser til pådriveraktiviteter som foredrag og kronikker. Kronikker skrevet av tilsynets ansatte har fått mye oppmerksomhet de siste årene.

3.3 Forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen

Konkurranselovens § 10 forbyr samarbeid som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen. Eksempler på typer samarbeid som kan være omfattet av forbudet er samarbeid om priser, informasjonsutveksling, oppdeling av markeder og begrensninger i produksjon eller salg. Ved overtredelse av forbudet kan Konkurransetilsynet ilegge foretak overtredelsesgebyr på inntil 10 prosent av foretakets omsetning, og/eller pålegge opphør. Videre kan personer straffes med bøter eller fengsel.

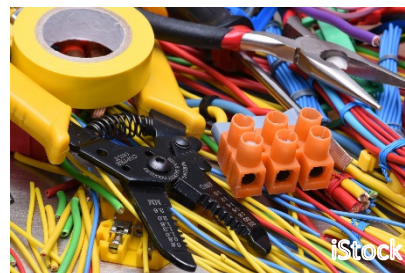
Undersøkelsen gjennomført rundt årsskifte 2017/2018 gir tilsynet verdifull informasjon om hvordan aktører i næringslivet påvirkes av konkurranseregelverket og tilsynets håndheving:

- **29 % av bedriftsledere oppfatter at det forekommer konkurransebegrensende samarbeid i eget marked.**
- **De samarbeidstypene som bedriftsledere mener forekommer mest er prissamarbeid, informasjonsutveksling, markedsdeling og/eller anbudssamarbeid.**
- **46 % av bedriftsledere (70 % av bedriftslederne med over 150 ansatte) og 53 % av næringslivsadvokater kjenner ganske eller meget godt til bestemmelsen om forbud mot konkurransebegrensende samarbeid i konkurranseloven.**
- **77 % av ledere (89 % av lederne i virksomheter med over 150 ansatte) og 86 % av næringslivsadvokater kjenner til tipsordningen, og 2 av 3 som kjenner til tipsordningen, vet at tilsynet har taushetsplikt om tipsers identitet.**
- **Kun 22 % (36 % av lederne i større virksomheter) og 42 % av næringslivsadvokater kjenner helt eller delvis til lempningsordningen (amnesti).**
- **26 % av ledere oppgir at bedriften har gjort konkrete tiltak for å etterleve konkurranseloven de siste fem årene. Dette tallet er 58 % for bedriftsledere med mer enn 150 ansatte.**
- **Et høyt antall avtaler, forretningspraksis eller annen dialog med andre selvstendige virksomheter blir skrinlagt, endret eller avsluttet på grunn av innvendinger knyttet til konkurranseloven og risiko knyttet til Konkurransetilsynets håndheving, viser både svarene fra bedriftsledere og konkurranserettsadvokater. Ifølge svarene fra konkurranserettsadvokatene gjelder dette ofte anbudssamarbeid.**
- **De virkemidlene som oppleves som viktigst blant ledere når det gjelder avskrekking av konkurranseskadelig atferd er negativ publisitet, ekskludering fra deltakelse i anbudskonkurranser, personlige bøter og avskjedigelse av ledelse. 57 % av lederne mener fengselsstraff er ganske eller meget viktig, mens 70 % av ledere i større bedrifter med mer enn 150 ansatte mener dette. Næringslivsadvokater mener at også overtredelsesgebyr er blant de tre viktigste, mens 100 % av konkurranserettsadvokatene og 59 % av bedriftsledere mener at gebyr er svært eller ganske viktig for avskrekking av konkurranseskadelig atferd.**

I 2017 fattet tilsynet to vedtak og gjennomførte to bevisninger relatert til forbudet mot ulovlig samarbeid. I tillegg ble en tidligere sak avsluttet med dom fra Høyesterett som bekreftet tilsynets vurdering av når anbudssamarbeid er ulovlig.

Ilegger milliongebyr - avverger anbudssamarbeid som kan resultere i økte priser

Konkurransetilsynet ila i september over 18 millioner kroner i gebyr til seks aktører i elektrobransjen for ulovlig anbudssamarbeid. Samarbeidet fant sted våren 2014, og anbudskonkurransen gjaldt vedlikehold og reparasjon av elektriske installasjoner i Undervisningsbygg Oslo KF sine skolebygg. Fem konkurrenter ble enige om identiske priser og utvekslet annen konkurransesensitiv informasjon i stedet for å konkurrere om å inngi det beste tilbudet. Elektrikerkjeden El Proffen / EP Contracting initierte og organiserte samarbeidet mellom de fem konkurrerende medlemsbedriftene i anbudskonkurransen. Aktørene var åpne om samarbeidet overfor oppdragsgiver. Undervisningsbygg reagerte på at det ble gitt felles tilbud, og varslet Konkurransetilsynet. Konkurransetilsynet mener selskapene hver for seg hadde mulighet til å inngi tilbud i anbudskonkurransen. Da er det i strid med konkurranseloven å samarbeide.

>> *Klagefrist for partene er i mars 2018. Hvis vedtaket påklages, vil dette mest sannsynlig være den første klagen som behandles i den nyopprettede Konkurransesklagemnda.*

Milliongebyr til forlag – bøker skal distribueres til massemarkedet

forlagene står for eneste reelle konkurrenten til Interpress var Bladcentralen, hvor alle de fire forlagene var eiere. I mars ila Konkurransetilsynet fire forlag til sammen 31,2 millioner kroner i gebyr for ulovlig samarbeid.

Forlagene Aschehoug, Cappelen Damm, Gyldendal og Schibsted Forlag samarbeidet om en kollektiv boikott av distributøren Interpress, i tillegg til å utveksle konkurransesensitiv informasjon. Konkurransetilsynet mener samarbeidet hadde til formål å begrense konkurransen i massemarkedet for bøker. Dette markedet omfatter utsalgssteder for bøker som ikke er tradisjonelle bokhandlere, slik som kiosker, dagligvarebutikker og bensinstasjoner. De fire hoveddelen av leveransene av bøker til norske forbrukere. Den

hoveddelen av leveransene av bøker til norske forbrukere. Den

>> *Tre av partene har tatt ut søksmål. Siden vedtaket ble fattet før det nye klageorganet for konkurransesaker var etablert, vil saken behandles i retten. Saken er berammet for Oslo tingrett våren 2018.*

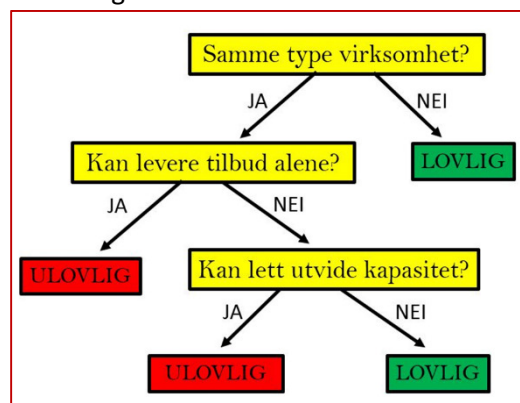
Høyesterett bekrefter at prosjektsamarbeid kan være ulovlig

To drosjeselskaper, som gjennom et heleid datterselskap hadde inngitt et felles tilbud i to anbudskonkurranser om kjøp av pasientreiser, var ilagt gebyrer for ulovlig anbudssamarbeid. Høyesteretts dom bekreftet at en inngivelse av felles tilbud i en anbudskonkurranse der aktørene kunne inngi tilbud alene utgjorde et alvorlig brudd på konkurranseloven (formålsovertredelse). At anbudssamarbeidet var åpent endret ikke at samarbeidet like fullt skadet konkurransen. Dommen slo også fast at eventuelle effektivitetsgevinster som følge av et slikt samarbeid må vurderes etter § 10 tredje ledd, slik Konkurransetilsynet hadde gjort i sitt vedtak.

"Hvis to selskaper hver for seg kan by på en kontrakt, kan de i utgangspunktet ikke samarbeide om pris i et anbud", sier konkurransedirektør Lars Sørsgard på NHO - Næringslivets Hovedorganisasjon-kurset "Tør du samarbeide med en konkurrent?" <http://bit.ly/2DN1912>

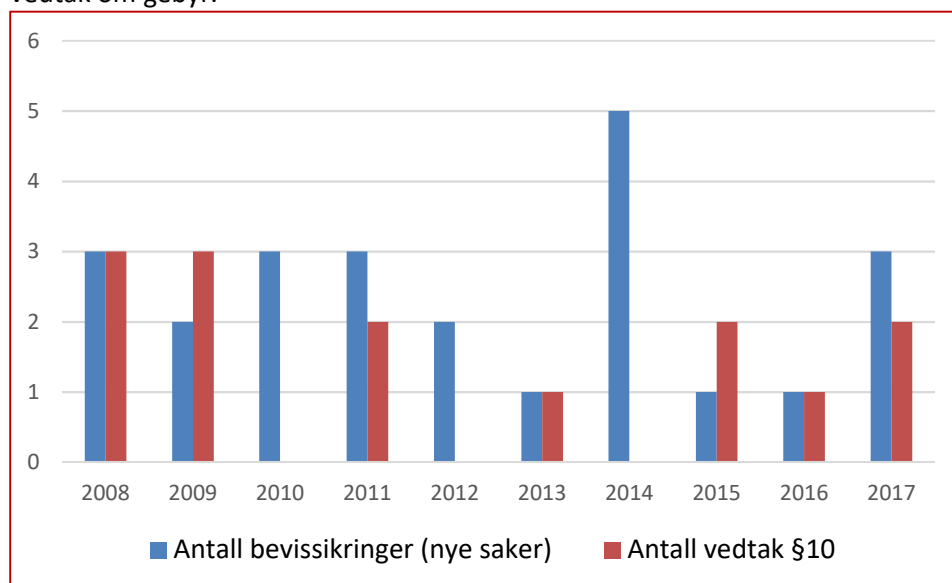

Saken har bevisstgjort mange bedrifter om konkurransereglene ved prosjektsamarbeid, men fortsatt etterspør mange veiledning. Tilsynet jobber derfor i etterkant av dommen med å veilede aktører i næringslivet i tolkning av loverket. Til venstre et bilde av et NHO-seminar om prosjektsamarbeid i februar 2018, hvor konkurranse-direktøren holdt foredrag. Her et utklipp fra foredraget:

Oppnådde resultater over tid

I 2017 har Konkurransetilsynet gjennomført bevisikringer i tre saker, to av dem angående ulovlig samarbeid. Dette er en økning etter to år der det kun har vært gjennomført én bevisikring årlig. Dette må sees i lys av at tilsynet gjennomførte et rekordhøyt antall bevisikringer i 2014, og som det ble jobbet med i de to påfølgende årene. I to av disse sakene fattet tilsynet vedtak om overtredelsesgebyr i 2017. Av de sakene med bevisikring siden 2010 endte ca. halvparten med et vedtak om gebyr.²

² Tallene i grafen er ekskludert bevisikringer hvor Konkurransetilsynet bisto EFTAs overvågingsorgan ESA. Saker hvor det ble gjennomført flere bevisikringer, eventuelt i flere år, telles kun én gang.

I 2017 har tilsynet satt i gang flere nye saker. Flere av sakene følger av en mer proaktiv tilnærming som tilsynet har jobbet med de siste årene. Vi identifiserer saker der det kan forekomme mulig lovbrudd selv, og er mindre avhengig av klager og tips. Dette er oppnådd gjennom bruk av følgende virkemidler:

- en mer aktiv dialog med markedsaktører – vi oppsøker personer i ulike næringer
- markedsføre muligheten til å tipse oss, med full beskyttelse av identitet
- jobbe systematisk opp mot kilder og tips
- jobbe aktivt med å synliggjøre våre saker, som utløser flere tips og andre henvendelser

Tilsynet jobber i tillegg også aktivt med bruk av økonomiske metoder for å avdekke uregelmessigheter som kan være et tegn på kartell ('screening'). Konkurransemyndigheter i andre land har gode erfaringer med tilsvarende metoder.

Flere vedtak de siste årene handlet om anbudssamarbeid. Konkurransetilsynet ser alvorlig på slik samarbeid. Konkurransen settes ut av spill, med resultat at offentlige innkjøp blir dyrere. Dette innebærer mindre penger til andre viktige samfunnsoppgaver. Noen av sakene har sitt utspring i tips fra offentlige innkjøpere. For å få flere verdifulle tips, søker tilsynet å nå ut med informasjon om tegn på ulovlig anbudssamarbeid, blant annet på sosiale medier.

I 2017 startet tilsynet med en ny praksis, inspirert av blant annet de svenske konkurransemyndighetene, der vi offentliggjør at det har blitt gjennomført en bevissikring i et gitt marked på våre nettsider. Navn på foretak nevnes kun hvis foretaket velger å gå ut med informasjon om bevissikring. Det gjøres en konkret vurdering med hensyn til når informasjon legges ut og hvordan markedet benevnes for å sikre hensynet til involverte selskap samt å ivareta etterforskningsmessige hensyn. Praksisen er blant annet begrunnet i at det har en avskrekkende effekt å synliggjøre at vi jobber aktivt med å avdekke konkurransekriminalitet. Samtidig øker vi sjansen for å få inn nye tips, både knyttet til markedet bevissikringen gjelder så vel som i andre markeder.

10 tegn på ulovlig anbudssamarbeid

VÆR OPPMERKSOM PÅ FØLGENDE FARESIGNALER:

<p>1 Det kommer sjelden anbud fra bedrifter som det er naturlig å forvente anbud fra.</p> <p>2 Unaturlig høy prisstigning på anbudene.</p> <p>3 Vesentlig fall i prisen hos de etablerte bedriftene ved anbud fra en ny konkurrent.</p> <p>4 Samme bedrift har nesten alltid lavest pris selv om det ikke er spesielle grunner til det.</p> <p>5 Anbudene fra konkurrerende bedrifter er nesten identisk bygget opp.</p>	<p>6 En bedrift avslører detaljkunnskap til en konkurrents anbud for anbudsfristen.</p> <p>7 Kun én bedrift har deltatt på anbudsbeiferingen selv om flere bedrifter leverer anbud.</p> <p>8 Det er stor prisforskjell på anbudet som er valgt og de andre anbudene.</p> <p>9 To eller flere bedrifter bytter på å gi lavest anbud etter et fast mønster.</p> <p>10 Bedriften med det vinnende anbudet bruker stort sett sine konkurrenter som underleverandører.</p>
---	--

Kjenner du igjen ett eller flere av disse faresignalene?
 Ta kontakt med Konkurransetilsynet. Du kan bruke vårt elektroniske tipsskjema på konkurransetilsynet.no eller ringe oss på tipstelefonen: 55 59 75 55.

KONKURRANSE-TILSYNET
Norwegian Competition Authority

Ulovlig samarbeid

Misbruk av dominans

Fusjoner og oppkjøp

Vedtatt og uttalelser

Regelverk

Konkurransetilsynets bevissikringer

Listen under viser Konkurransetilsynets bevissikringer fra og med januar 2017.

År	Marked	Bestemmelse	Status
2017	Salg av øl til serveringssteder i Norge	§11 Misbruk av dominerende stilling	Pågår
2017	Alarm- og sikkerhetstjenester	§10 Konkurransbegrensende samarbeid	Pågår
2017	Innsamling av avfall i Midt - Norge	§10 Konkurransbegrensende samarbeid	Pågår

Kort om bevissikringer

- Formålet med en bevissikring er å bekrefte eller avkrefte en mistanke om at bedriften har brutt konkurranseloven.
- Kravet for å kunne gå på bevissikring er at det er rimelig grunn til å anta brudd på loven.
- Konkurransetilsynet trenger en rettslig godkjenning for en bevissikring.
- Konkurransetilsynet gir tilsynet rett til å kreve adgang til alle lokaler og steder hvor det kan finnes bevis
- Konkurransetilsynet kan beslaglegge alle typer dokumenter og ta kopier av innhold på digitale medier som PC-er, smarttelefoner og nettbrett.

Sist endret: 07.07.2017

Følg oss: [f](#) [i](#) [t](#) [v](#) [n](#)

Tips oss

- Konkurransetilsynet ønsker tips om ulovlig samarbeid eller misbruk av dominerende stilling – både fra personer og fra foretak.
- Alle tips blir vurdert
- Tips kan sendes anonymt eller med navn

[Mer om tips, tipsskjema og anonymitet >>>](#)

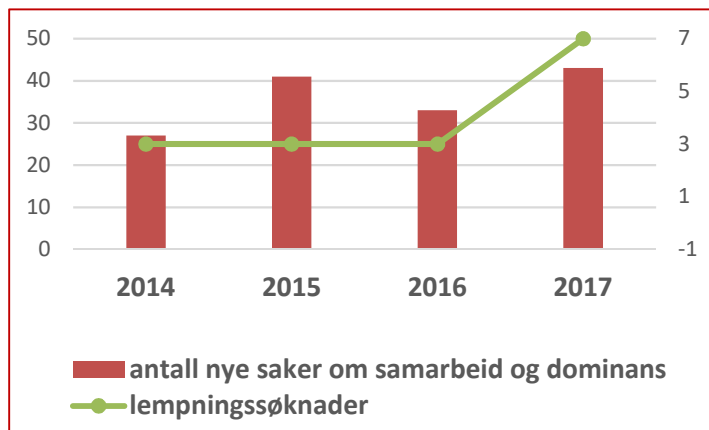
Vet du noe? Tips oss

Erling Espeskog og Vidar Erichsen er en del av Konkurransetilsynets etterforskningsstab og har spesiell trening i å håndtere anonyme henvendelser.

Erling Espeskog,
 Spesialrådgiver Mobil: +47 948 39 809 Epost: eres@kt.no

Vidar Erichsen,
 Seniorrådgiver Mobil: +47 911 25 409 Epost: vier@kt.no

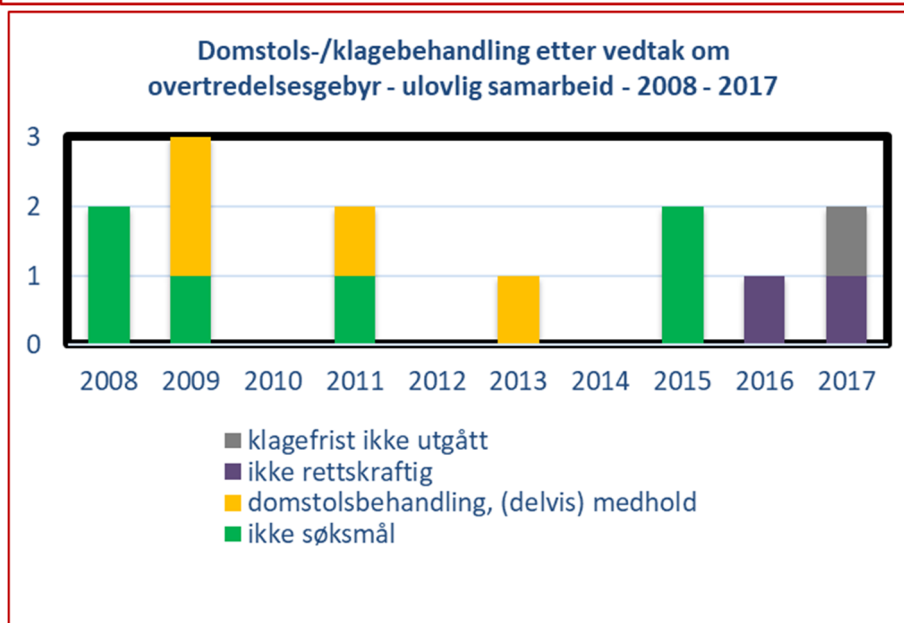
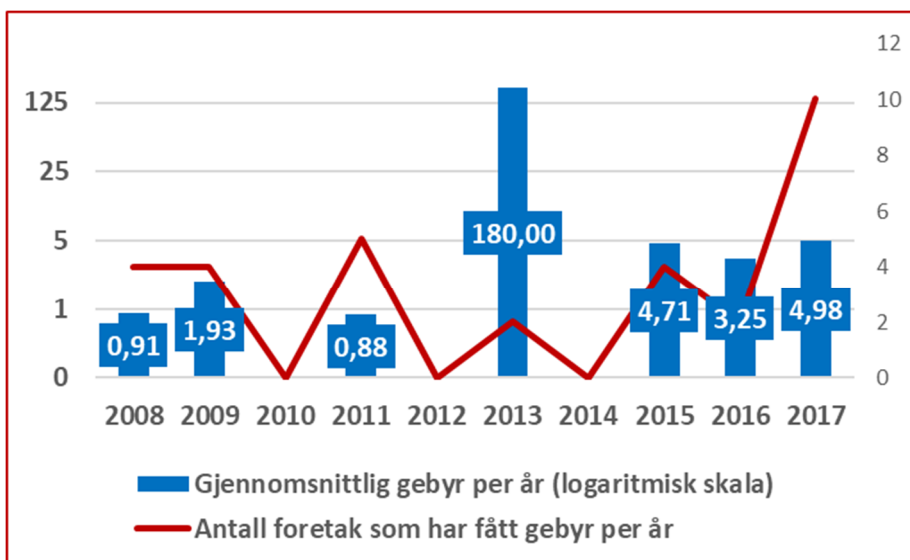
På Konkurransetilsynets nettsider er muligheten til å tipse om brudd på konkurranseloven (om ønskelig anonymt) blant de mest fremtredende informasjons-elementer. Tilsynet har også publisert en film som viser hvordan man går frem for å tipse om ulovlig samarbeid, enten som man selv er

involvert i eller kjenner til. Konkurransetilsynets undersøkelse fra årsskifte 2017/2018 viser at tipsordningen er godt kjent blant næringslivsledere og –advokater. Tips utgjør enkeltvis og samlet en verdifull kilde for markedsovervåking og vurdering av nye saker. Flere tips har ført til viktige saker. Både omfanget av tips, andre anmodninger om å se på mulige brudd av konkurranseloven samt lempningssøknader har økt den senere tiden.

Nye forskrifter for overtredelsesgebyr kom på plass i 2013. Dette innebærer en harmonisering av praksis med utmåling av gebyr med EU. De nye forskriftene reflekterer at overtredelse av konkurranseloven er alvorlig og koster samfunnet og forbrukerne mye. Nivået på gebyrene baseres blant annet på omsetning av de involverte foretak og overtredelsens varighet, og kan variere sterkt fra sak til sak. Den jevne økningen i bøtenivå siden 2013, om vi ser bort fra de historisk høye overtredelsesgebyrene mot NCC og Veidekke fra 2013, kan likevel dels forklares på bakgrunn av dette. Bøtene som ble ilagt til sammen for de to siste sakene i 2017 var på nesten 50 millioner kroner – en betydelig økning sammenlignet med foregående år.

Tilsynet kan vise til gode resultater når det gjelder antall søksmål og domstolsbehandling i saker der det har skjedd et brudd på konkurranselovens § 10.

Tabellen under viser gebyrene fra de siste ti årene, rangert etter størrelse av gebyrene per sak, med endringene på grunn av lempning og etter domstolsbehandling:

Vedtak	Selskap	Gebyr (MNOK)	Gebyr etter lempning (MNOK)	Gebyr etter domstols-/klagebehandling (MNOK)
V2013-3	Veidekke ASA	220,00	0	
	NCC AB	140,00		150,00
V2017-18	Cappelen Damm AS / Cappelen Damm Holding AS	9,10		Ikke rettskraftig
	Gyldendal Norsk Forlag AS / Gyldendal ASA	7,90		Ikke rettskraftig
	H Aschehoug & W Nygaard AS	9,70		Ikke rettskraftig
	Vigmstad & Bjørke AS / Schibsted ASA	4,60		
V2017-21	El Proffen AS / EP Contracting AS	2,50		Klagefrist mars 2018
	Lysteknikk Elektroentreprenør AS	4,50		Klagefrist mars 2018
	Elektro Nettverk Service AS	4,50		Klagefrist mars 2018
	Arkel Asker og Bærum AS	3,29		Klagefrist mars 2018
	Hoel Elektro AS	1,29		Klagefrist mars 2018
	Røa Elektriske AS	2,45		Klagefrist mars 2018
V2015-25	ES-kjeden ³	11,70		
V2015-28	Arro Elektro AS / Arro Holding AS	1,87		
	Caverion Norge AS / Caverion Oyj	2,40	1,44	
	Ingeniør Ivar Pettersen AS / Pettersen AS	2,88		
V2009-17	Gran & Ekran AS	2,00		2,00
	Grunnarbeid AS ⁴	5,00		
V2016-7	Johny Birkeland Transport AS / Norva 24 AS	2,60		Ikke rettskraftig
	Lindum AS	3,90		Ikke rettskraftig
V2008-4	Borregaard Industries Limited	1,60		
V2008-5	Brenntag Nordic AS	1,30		
V2011-12	Ski Taxi BA	0,25		0,10
	Follo Taxisentral BA	0,40		0,20
	Ski Follo Taxidrift AS	2,20		1,00
V2011-11	IcopalTak AS	1,20	0	
	Fløysand Tak AS	0,35		
V2008-18	Håkonrune Rør AS	0,25		
	Oslo VVS Service AS	0,50		
V2009-15	Norges Turbileierforbund ⁵	0,40		0,40
V2009-7	Taxi Midt-Norge AS	0,30		

³ Redusert til 250.000 NOK pga manglende betalingsevne

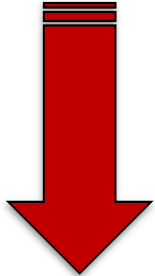
⁴ Grunnarbeid AS gikk konkurs før behandling i Høyesterett

⁵ Saken ble anket til Lagmannsretten. Anken ble trukket. Redusert til 75.000 NOK pga manglende betalingsevne

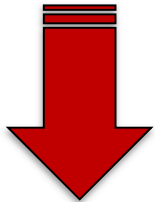
Innsatsfaktorer:

- Ca. 20 % av ressursene til avdekking og bekjempelse av ulovlig samarbeid

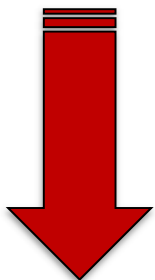
Aktiviteter:

- To bevissikringer - offentliggjort informasjon om bevissikring og marked
- Avsluttet sak mot FlyViking AS etter bevissikring i 2016
- Vurdering av tips, klager samt 7 lempningssøknader
- Metodisk screening av markeder for å avdekke karteller
- Etterforskning, gjennomgang av beslag fra bevissikringer, forklaringsopptak
- Vurdering av om fengselsstraff kan være aktuelt i pågående eller nye saker
- Markedsovervåking bla. i markeder for drivstoff, kraft og innenriks luftfart
- Dagligvare - overvåking og kartlegging av informasjonsutveksling
- Dialog med aktører, veiledning om konkurranseloven, bla. prosjektsamarbeid
- Markedsføring av mulighet til å tipse oss anonymt

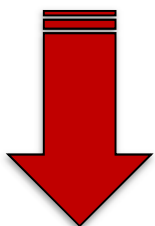
Produkt:

- Overtredelsesgebyr på 31,2 MNOK til fire forlag
- Overtredelsesgebyr på 18 MNOK til seks aktører i elektrobransjen
- Dom i Høyesterett som bekrefter at åpent konkurranseskadelig anbudssamarbeid også er ulovlig

Brukereffekter:

- Ved å utstede overtredelsesgebyr og gjennomføre bevissikringer avskrekkes aktører i næringslivet fra å drive konkurransekriminalitet. Størrelse på gebyrene viser at konkurransebegrensende samarbeid er et alvorlig brudd på konkurranseloven. Fengselsstraff og personlige bøter er også avskrekkende.
- Flere nye saker gjennom lempningssøknader og tips
- Bedre forståelse for konkurranseregelverk og -hensyn blant offentlige innkjøpere
- Mer oppmerksomhet om konkurranseregelverk anbudssamarbeid - markedsaktører har større insentiver til å etterleve konkurranseloven for å unngå gebyr og omdømmetap.
- Kjeder må være spesielt oppmerksomme på konkurranselovens grenser når de samler mange konkurrerende medlemmer i et fora.
- Undersøkelse blant bedriftsledere og advokater viser at mange bedrifter skrinlegger, endrer eller avslutter avtaler som muligens er konkurranseskadelige på grunn av konkurranseloven og tilsynets håndheving

Samfunnseffekter:

- Mindre økonomisk kriminalitet
- Anbudssamarbeid er meget skadelig og medfører at oppdragsgiver risikerer å betale mer enn nødvendig. Den tapende part blir innbyggere som får økte offentlige utgifter. Bedre utnyttelse av offentlige midler gjennom god konkurranse ved offentlige anbudskonkurranser betyr at mer penger fra det offentlige går til velferd og samfunnet

3.4 Forbud mot misbruk av dominans

Utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling er forbudt etter konkurranselovens § 11. Et foretak er dominerende i sitt marked hvis det er så stort at det er i stand til å påvirke betingelsene for salg eller kjøp av varer og tjenester. Hvis et dominerende foretak utnytter sin dominerende stilling, betaler forbrukerne regningen. I tillegg til at prisene blir høyere, kan misbruk av dominans også resultere i dårligere utvalg og kvalitet samt lavere innovasjonstakt. Eksempler på utilbørlig utnyttelse kan være underprising og lojalitetsrabatter, eksklusivitetsavtaler eller å fastsette urimelige priser eller andre forretningsvilkår. Misbruk av dominerende stilling kan også forekomme om foretak opptrer kollektivt, for eksempel om de største foretakene i en bransje blir enige om å nekte levering til en kunde som er en konkurrent til foretakenes egen salgskanal.

Undersøkelsen blant næringslivsledere og konkurranserettsadvokater viser at

- **40% av ledere i næringslivet (68 % av lederne av bedrifter med over 150 ansatte) og 53 % av næringslivsadvokater kjenner ganske eller meget godt til bestemmelsen 'Forbud mot misbruk av dominerende stilling' i konkurranseloven.**
- **De typene misbruk av markedsrett som forekommer mest, ifølge bedriftslederne, er pricing lavere enn kostnader og eksklusivavtaler.**
- **Mange bedrifter skrinlegger, endrer eller avslutter adferd som følge av konkurranselovens forbud mot misbruk av markedsrett og risikoen knyttet til Konkurransetilsynets håndheving, viser svarene fra både bedriftsledere og konkurranserettsadvokater.**

I 2017 arbeidet tilsynet med to viktige saker om mulig misbruk av dominans.

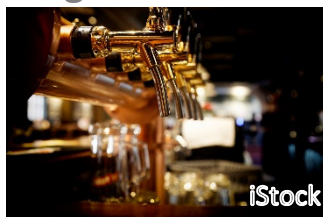
Telenor – vurderer tilsvaret i sak med stor betydning for forbrukere

I Norge er vi storforbrukere av mobiltjenester. Sunn konkurranse i mobilmarkedet er viktig for å sikre norske forbrukere et godt tilbud av disse tjenestene til lavest mulig pris. Norge er et av svært få land i Europa med bare to landsdekkende mobilnett. Disse tilhører henholdsvis Telenor og Telia. Etablering av et tredje mobilnett har vært sentralt for å oppnå økt konkurranse i det norske mobilmarkedet.

I 2016 varslet Konkurransetilsynet Telenor om at det ble vurdert å illegge et gebyr på 906 millioner kroner for misbruk av sin dominerende stilling i det norske mobilmarkedet. Etter Konkurransetilsynets vurdering, misbrukte Telenor sin dominerende stilling gjennom å hindre etableringen av et konkurrerende tredje mobilnett i perioden 2010 - 2014.

>> Det er ikke truffet endelig vedtak i saken. Telenor innga i 2017 sine merknader til varselet fra 2016, hvor tilsynet presenterte sine foreløpige vurderinger. Saken er fortsatt under behandling.

Ringnes – bevissikring i markedet for salg av øl

Konkurransetilsynet gjennomførte i 2017 en bevissikring hos Ringnes. Formålet med bevissikringen var å få bekreftet eller avkreftet mistanke om brudd på konkurranseloven om misbruk av dominerende stilling knyttet til markedet for salg av øl til serveringssteder.

>> Saken er fortsatt under behandling.

Oppnådde resultater over tid

Tilsynet har siden konkurranseloven fra 2004 trådt i kraft fattet to vedtak om misbruk av dominans: mot SAS og Tine. Begge disse sakene ble tatt inn for retten. SAS-saken endte med at foretaket ikke trengte å betale overtredelsesgebyr etter at det ble inngått forlik i saken i etterkant av tingrettsbehandlingen. I Tine-saken fikk Konkurransetilsynet ikke medhold i sine vurderinger etter klagebehandling i Høyesterett.

Konkurransetilsynet har to viktige saker angående misbruk av markedsrett til behandling. Sakene er av stor betydning, ikke minst på grunn av signaleffekten knyttet til at også §11 i konkurranseloven håndheves aktivt. Bevissikringen hos Ringnes signaliserer at tilsynet prioriterer tilfeller der det kan ha skjedd misbruk av markedsrett, og der tapet for forbrukere kan være ekstra stort. Telenorsaken er en viktig sak i et marked av stor betydning for forbrukerne.

Gebyrnivået for dominanssaker er typisk potensielt høyt på grunn av høye omsetninger i dominerende selskap, noe som innebærer at det også fra motpartens side legges mye ressurser i prosessen. En dominanssak som blir vedtatt prioritert innebærer altså at en betydelig andel av tilsynets ressurser bindes opp flere år frem i tid.

Økningen av antall nye saker som grafen på side 15 viser, gjelder både antall saker vedrørende ulovlig samarbeid og misbruk av dominans. Tilsynet vil fortsette å prioritere å avdekke lovbrudd i denne kategorien.

Innsatsfaktorer:

- Ca. 18 % av ressursene til saker om mulig misbruk av dominans

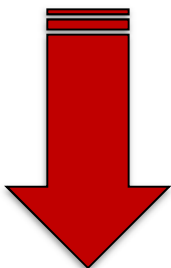
Aktiviteter:

- Vurdering av tips og klager om mulig misbruk av dominans.
- Bevissikring i markedet for servering av øl
- Vurdering av tilsvar fra Telenor etter varsel om overtredelsesgebyr

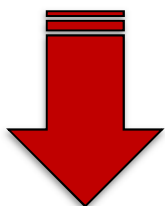
Produkter:

- Synliggjøring av bevissikring og pågående saker.
- Størrelse på det varslede gebyret mot Telenor viser at brudd på konkurranselovens forbud mot misbruk av dominerende stilling er svært alvorlig.

Brukereffekter:

- Dominerende selskap i andre markeder advares og er mer oppmerksomme på at de har et særlig ansvar for å unngå konkurransebegrensende adferd.
- Et tredje mobilnett etableres i det norske mobilmarkedet for å oppnå økt konkurranse.
- Undersøkelse blant næringslivsledere og konkurranserettsadvokater viser at mange selskap skrinlegger, endrer eller avslutter atferd som følge av konkurranselovens forbud mot misbruk av markedsrett og Konkurransetilsynets håndheving

Samfunnseffekter:

- Sunn konkurranse i mobilmarkedet er viktig for å sikre norske forbrukere et godt tilbud av mobiltjenester til lavest mulig pris. Siden nordmenn er storforbrukere i dette markedet, er konkurranse ekstra viktig, og samfunnseffektene av konkurranse er ekstra store i dette markedet.
- Ved at dominerende selskaper avskrekkes fra å misbruke sin markedsrett, ivaretas konkurransen i markedet, og unngås et stort tap for forbrukere.

3.5 Kontroll med foretakssammenslutninger

Foretakssammenslutninger mellom foretak av en viss størrelse og omsetning skal meldes til Konkurransetilsynet. Konkurransetilsynet gjør en vurdering av hvordan konkurransen i de berørte markedene påvirkes. Tilsynet skal gripe inn mot oppkjøp og fusjoner som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse, særlig som et resultat av at en dominerende stilling skapes eller styrkes. Effektene for kunder og forbrukere er viktigst i vurderingen.

Undersøkelsen blant næringslivsledere og advokater viser at

- **40 % av ledere i næringslivet (76 % av bedriftslederne med over 150 ansatte) og 48 % av næringslivsadvokater kjenner ganske eller meget godt til plikten til å melde fusjoner og oppkjøp til Konkurransetilsynet.**
- **Det er et høyt antall foretakssammenslutninger som ikke blir gjennomført eller som blir endret, på grunn av Konkurransetilsynets kontroll og risikoen knyttet til Konkurransetilsynets håndheving, viser svarene fra både bedriftsledere og konkurranserettsadvokater.**

I 2017 gjorde Konkurransetilsynet en grundig vurdering av flere fusjoner og oppkjøp. I én sak ble resultatet et vedtak om inngrep, mens en annen foretakssammenslutning ble skrinlagt etter tilsynets varsel om inngrep.

Setter stopp for Eimskip Norway AS' oppkjøp av Nor Lines AS – ivaretar konkurranse for frakt av frossen frisk langs kysten

Konkurransetilsynet stanset Eimskip sitt oppkjøp av Nor Lines i april. Oppkjøpet ville i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i markedet for frakt av frossen fisk med fryseskiper fra Nord-Norge til Nord-Europa. Eimskip og Nor Lines er nære konkurrenter og ville samlet sett fått høye markedsandeler i et marked med få aktører. Kundene er aktører innen norsk fiskeriindustri som etterspør frakt av den frosne fisken for videresalg. Hoveddelen av den frosne fisken eksporteres til utlandet. I saksbehandlingen innhentet Konkurransetilsynet informasjon fra partene, andre sjøtransportører, veitransportører, havner og kunder i markedet. Et oppkjøp ville etter tilsynets oppfatning ført til redusert konkurranse som ville ha gjort det mulig for Eimskip å øke prisene eller redusere kvaliteten overfor kundene i markedet.

>> Vedtaket ble ikke påklaget. I august godkjente tilsynet at Samskip kjøpte deler av virksomheten i Nor Lines AS.

Saksbehandlingsprosess - vurdering av oppkjøpet

Tillater foretakssammenslutninger med positive effekter for forbrukere

Av de fusjonssakene tilsynet behandlet i 2017 ble 96 prosent avsluttet innen den første fristen for å varsle at inngrep kan bli aktuelt, som er etter 25 virkedager. De fleste av disse sakene blir avsluttet i god tid før denne fristen. Tre saker gikk videre til fase 2 og en grundigere vurdering av hvordan konkurransesituasjon i det aktuelle markedet ville påvirkes:

- Insula AS - Appetit Kala Oy - Maritim Food AS, markedet for sjømatprodukter
- Adams Matkasse AS - Godtlever.no AS, markedet for leveranse av matkasser
- Telia Company AB - Phonero AS, markedet for telekommunikasjonstjenester

For disse tre oppkjøpene fant tilsynet at det ikke var grunnlag for å konkludere at de i betydelig grad ville hindre effektiv konkurranse. For Telias oppkjøp av Phonero ble det for eksempel vurdert at effektivitetsgevinstene knyttet til oppkjøpet i tilstrekkelig grad ville veie opp for et eventuelt tap for kundene som følge av redusert konkurranse. Dermed var den samlede vurderingen at oppkjøpet kommer forbrukerne til gode.

Virksomheter av fusjonskontroll

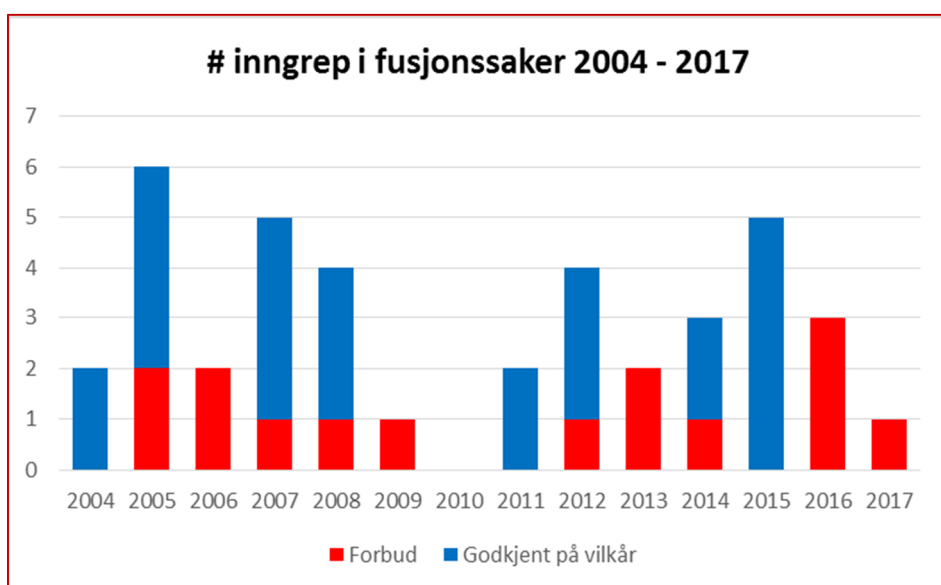
I september 2017 mottok tilsynet melding fra Greencarrier Shipping & Logistics AS, DFDS Logistics AS og Seafront Group AS om opprettelse av fellesforetaket Nordic Port Services AS (NPS). I desember 2017 sendte Konkurransetilsynet varsel til partene om at det ble vurdert å stanse opprettelsen av fellesforetaket. Konkurransetilsynet var bekymret for at transaksjonen kunne føre til en prisøkning for tjenester som blant annet etterspørres av rederier. I etterkant av Konkurransetilsynets varsel valgte partene å trekke sin melding, og ikke gå videre med planene om å etablere fellesforetaket. Dette viser at Konkurransetilsynets fusjonskontroll gir resultater. Hensikten med fusjonskontrollen er nettopp å stoppe fusjoner og oppkjøp som vil føre til redusert konkurranse og høyere priser for forbrukerne. Konkurransetilsynets undersøkelse viser at mange planlagte oppkjøp blir stoppet eller vesentlig endret før de meldes til tilsynet.

Oppnådde resultater over tid

De direkte effektene av Konkurransetilsynets vedtak er at fusjoner eller oppkjøp som vil begrense konkurransen i et gitt marked stoppes. Dermed forhindres en strukturell endring som ellers ville ført til høyere priser og/eller lavere kvalitet til skade for forbrukerne. På lengre sikt kan også Konkurransetilsynets vedtak om å stoppe fusjoner som begrenser konkurransen stimulere til innovasjon og gjøre markedene mer dynamiske og effektive. Gevinstene for forbrukerne varer over lengre tid. Derfor er det interessant å se på Konkurransetilsynets fusjonskontroll over tid.

I figuren vises antall vedtak etter konkurranseloven fra mai 2004. Alle disse inngrepene vil ha positive effekter for forbrukerne som materialiseres over tid.

Den største effekten av Konkurransetilsynets aktivitet er imidlertid indirekte og i form av forebyggende virkninger. Foretak vil ikke prøve å slå seg sammen hvis de vet at fusjonen med stor sannsynlighet vil bli stoppet av tilsynet. Resultatene fra undersøkelsen fra slutten av 2017 viser at mange fusjoner ikke gjennomføres på grunn av konkurranseloven og

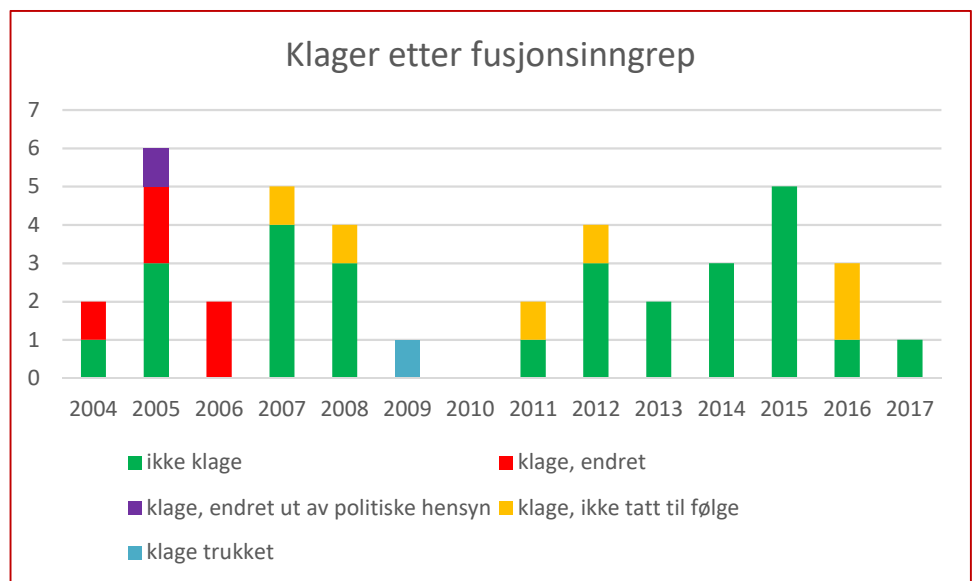
risikoen knyttet til Konkurransetilsynets håndheving. Dataene fra undersøkelsen vil bli analysert nøye. De gir oss verdifull informasjon om den avskrekkende virkning av Konkurransetilsynets fusjonskontroll.

Klageavgjørelser

Fram til opprettelsen av den nye konkurranseklagenemnden behandlet overordnet departement klager på vedtak om inngrep mot foretakssammenslutning. I januar 2017 avsluttet departementet sin klagebehandling av forbudet mot sammenslåing av pizzarestaurantkjedene Peppes Pizza og Dolly Dimple's. Konkurransetilsynet fikk medhold i sin vurdering at sammenslåingen kunne ha ført til økte priser og dårligere kvalitet for kundene. Etter forbudet tok Dominos pizza over virksomheten fra Dolly Dimple's, og konkurransesituasjonen i markedet etter inngrepet gir pizzakunder flere valg.

I drivstoffmarkedet behandlet Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) en klage etter at tilsynet ikke godkjente Blue Energy Holding AS som kjøper av St1-stasjonene. Drivstoffmarkedet er et viktig marked for norske forbrukere, og det er tilsynets oppgave å hindre at bensinpriser økes på grunn av videre konsentrasjon i markedet. I 2015 tillot tilsynet St1 Nordic å kjøpe opp Smart Fuel etter stadfesting av avhjelpende tiltak. Vilkåret for godkjenning var at selskapets eksisterende virksomhet i Norge skulle selges til en uavhengig og egnet kjøper, som skulle godkjennes av tilsynet. St1 Nordic ba i 2016 om at Blue Energy Holding AS ble godkjent som kjøper av St1-stasjonene. Konkurransetilsynet vurderte at Blue Energy som ny eier ikke var tilstrekkelig uavhengig og således heller ikke innfridde målsettingen ved de avhjelpende vilkårene i forhold til å gjenopprette konkurransen i drivstoffmarkedet. Vedtaket ble klaget på, og NFD godkjente Blue Energy Holding som kjøper da bindingene ble vesentlig redusert etter en reforhandling av avtalen.

Den siste gangen at et vedtak om inngrep ble omgjort etter klagebehandling var i 2006. Dette viser at tilsynets vedtak er av god kvalitet. Både nasjonalt og internasjonalt får tilsynet forespørsler om å presentere sine vurderinger i saker vedrørende fusjonskontroll. God kvalitet på markedsvurderinger i fusjonssaker sørger for at forbrukernes interesser blir ivaretatt på en riktig måte. I tillegg har en forutsigbar konkurransepolitikk en større avskrekkende virkning.

Veileder for saksbehandlingen ved kontroll med foretakssammenslutning

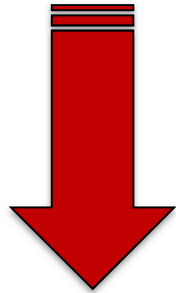
Konkurransetilsynet publiserte i desember 2017 en revisjon av veilederen for saksbehandlingsprosessen ved kontroll av foretakssammenslutninger, på bakgrunn av endringer i regelverket i 2014 samt tilsynets erfaringer fra saksbehandlingen de senere år. Formålet med veilederen er å gi partene kunnskap om Konkurransetilsynets saksbehandling i forbindelse med tilsynets kontroll av foretakssammenslutninger, samt å legge til rette for en målrettet og effektiv prosess.

[Les veilederen her >>](#)

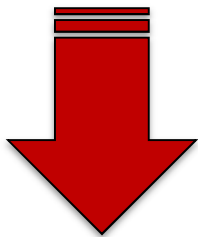
Innsatsfaktorer:

- ca. 25 % av ressursene i markedsavdelingene og stabene gikk til behandling av foretakssammenslutninger (inkludert forvalteroppdrag og gjennomføringsforbud)

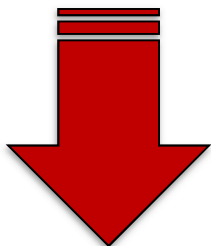
Aktiviteter:

- Vurdering av 103 mottatte meldinger
- Henla 96 % av meldingene om fusjoner og oppkjøp innen 25 virkedager
- Undersøkelser blant kunder og konkurrenter - markedsanalyser
- Markedsovervåking - opplysningsplikt for Circle K, St1 Norge, Certas Energy Norway, Uno-X Gruppen, Norsk Gjenvinning, Nor Tekstil, Norgesgruppen, Amedia, Plantasjen, Sector Alarm, Securitas Direct, Telenor, Assa Abloy, Rema 1000, Coop Norge, Bunnpris, Schibsted og Polaris Media i utvalgte markeder. Ingen pålegg av meldeplikt basert på opplysningsplikten i 2017.
- Vurdering om meldeplikt skal pålegges for saker under terskelverdi for meldeplikt.
- Oppfølging vedtak - forvalteroppdrag: Blue Energy Holding - St1 Norge (NFD satte nye vilkår og godkjente dermed oppkjøpet), Nortura-Prima, TeliaSonera-Tele2
- Avslutning av forvalteroppdrag: Mekonomen-MECA, BBS-Teller, Nortura-Hå
- Vurdering overtredelser av gjennomføringsforbud og søknader unntak gjennomføringsforbud

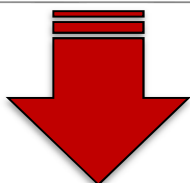
Produkter:

- Vedtak om inngrep: Eimskip AS - Nor Lines AS
- Varsel om inngrep: opprettelse av fellesforetaket Nordic Port Services
- Tre avgjørelser om ikke-inngrep: Insula AS - Apetit Kala Oy - Maritim Food AS, Adams Matkasse AS - Godtlevert.no AS, Telia Company AB - Phonero AS
- Overtredelsesgebyr på grunn av brudd gjennomføringsforbud av Instalco Sverige AB
- Konkurransetilsynet har fulgt opp etterlevelse av tidligere vedtak om inngrep, bla. i telekommunikasjons- og drivstoffmarkedet

Brukereffekter:

- Vedtakene gir et tydelig signal om at sammenslåinger som hindrer effektiv konkurranse trolig vil stoppes. Opprettelse av fellesforetaket Nordic Port Service ble skrinlagt etter at Konkurransetilsynet sendte varsel om inngrep i 2017.
- Undersøkelse blant næringslivsledere og konkurranserettsadvokater viser at et høyt antall foretakssammenslutninger skrinlegges eller endres på grunn av konkurranseloven og Konkurransetilsynets håndheving. Den indirekte effekten av Konkurransetilsynet er stor.
- Gjennom oppfølging av tidligere vedtak med vilkår og forvalteroppdrag ivaretas konkurranse i markedet.
- Oppfølging av brudd på gjennomføringsforbud sørger for at oppkjøp blir meldt og tilsynet kan utøve nødvendig kontroll.

Samfunnseffekt:

- Hindret oppkjøp som hadde ført til økte priser og/eller dårligere kvalitet til kundene.
- Vedtak fra tidligere år gir gevinst for forbrukere i berørte markeder, blant annet fergemarked og pizzamarked etter vedtak fra 2016, og mobilmarked etter vilkår fra 2015.

Internasjonalt samarbeid

Konkurransereglene i EØS-avtalen gjelder parallelt med den norske konkurranseloven dersom handelen mellom EØS-land er påvirket av den aktuelle konkurransereguleringen. EØS-konkurranseloven regulerer håndhevingen av EØS-avtalens konkurranseregler. Undersøkelse fra slutten av 2017 viser at 24% av ledere i næringslivet (50% av bedriftslederne med over 150 ansatte) og 41% av næringslivsadvokater kjenner ganske eller meget godt til at det også finnes et europeisk konkurranseregelverk, hvor EU-Kommisjonen og ESA kan gebyrlegge norske foretak.

Foretakene påvirkes nok mer av det europeiske regelverket enn de er bevisste på, siden konkurranseregelverket i Norge blir mer og mer harmonisert med det fra EU. Konkurransetilsynet følger utviklingene i regelverksarbeidet nøye, og rapporterer til Nærings og Fiskeridepartementet (NFD). Tilsynet vurderer grunnlaget for norske interesser og posisjoner med hensyn til EØS-enkelt saker som behandles av Kommisjonen, og representerer Norge på vegne av departementet.

I 2017 har Konkurransetilsynet deltatt aktivt i ECN-nettverket, og var vertsland for et ECN-møte for tekniske etterforskere, der 32 land var representert. Nettverket er viktig for erfaringsutveksling og kompetansebygging. Konkurransemyndigheter fra andre land viser interesse for våre saksanalyser og arbeidsmetoder, og tilsynet lærer på sin side av andre lands erfaringer. I tillegg var Konkurransetilsynet vertskap for det årlige Nordic Cartel Working Group Meeting, der representanter fra alle de nordiske konkurransemyndigheter var samlet i Konkurransetilsynets lokaler for å utveksle erfaringer relatert til etterforskning.

Sjeføkonomen i tilsynet har videre ansvar for et bilateralt samarbeid med de britiske konkurransemyndighetene med kompetansedeling som mål. Det ble avholdt én workshop i England og én i Norge til stor nytte for begge virksomheter.

Konkurransetilsynet er aktiv i flere internasjonale nettverk av konkurransemyndigheter, både på nordisk og globalt nivå. I 2017 har tilsynet levert flere skriftlige og muntlige bidrag på møtene i OECDs konkurransekomité i Paris. I desember ble konkurransedirektøren Lars Sjørgard valgt som nytt medlem i Byrådet for konkurransekomiteen i OECD. Byrådet er det styrende organet for OECDs Competition Committee.

Tilsynet er i tillegg en aktiv deltager i det internasjonale nettverket av konkurransemyndigheter – ICN. Konkurransetilsynet har i de siste årene ledet Agency Effectiveness Working Group, en av arbeidsgruppene i dette nettverket, sammen med Canada og India.

Videre har de nordiske konkurransemyndighetene arbeidet med å fornye den nordiske samarbeidsavtalen. Flere konkurransesaker strekker seg over landegrensener, og den reviderte avtalen gir en bedre ramme for effektivt samarbeid i etterforskningssaker, og for informasjonsutveksling på tvers av landegrensener. For å ha bedre muligheter til kompetansedeling er det også tilrettelagt for midlertidig utveksling av personale.

3.6 Pådriver for konkurranse

Konkurransetilsynet gir høringsuttalelser og påpekninger om offentlige reguleringer som kan være egnet til å påvirke konkurransen. Konkurransetilsynet deltar også aktivt i samfunnsdebatter, og publiserer rapporter, kronikker og artikler, for å sørge for at konkurransehensyn ivaretas ved utforming og endringer av regelverk. I 2017 har Konkurransetilsynet vært en aktiv pådriver for konkurranse i en rekke markeder. Både taximarkedet og matmarkedene har vært prioritert.

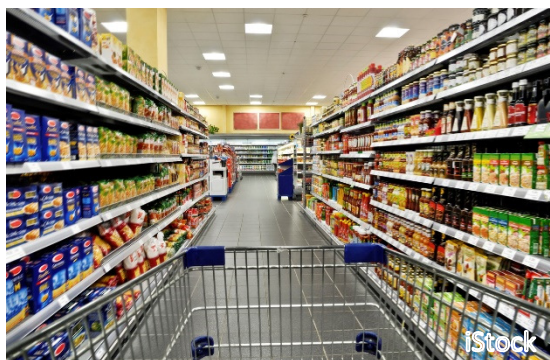
Undersøkelsen blant næringslivsledere og advokater viser at

- **26 % av ledere i næringslivet (42 % av bedriftslederne med over 150 ansatte) og 33 % av næringslivsadvokater kjenner meget eller ganske godt til at Konkurransetilsynet kan være pådriver for konkurranse gjennom å sette søkelyset på konkurransehemmende offentlige tiltak og gjennom høringsuttalelser.**
- **32 % av bedriftsledere mener at det finnes offentlige reguleringer i markedet der selskapet opererer som begrenser konkurransen. Det kom inn 678 tilbakemeldinger om hvilke reguleringer som begrenser konkurransen, og nesten like mange om hvordan disse begrenser konkurransen.**
- **35 % av ledere (49 % av ledere i virksomheter med over 150 ansatte) og 46 % av næringslivsadvokater oppfatter at Konkurransetilsynet i stor grad er en pådriver for økt konkurranse.**
- **73 % av konkurranserettsadvokatene mener at Konkurransetilsynet i meget eller ganske stor grad er en pådriver for økt konkurranse. De øvrige 27 % mener at tilsynet er dette i noen grad.**

Deregulering av taximarked vil gi forbrukere raskere, rimeligere og enklere transport

Tre av de syv høringsuttalelsene tilsynet sendte i 2017 handlet om taximarkedet. Konkurransetilsynet er som utgangspunkt positiv til tiltak som bidrar til å liberalisere drosjemarkedet. Forslag om dereguleringer som høringene handlet om er positive for konkurranse, spesielt fjerning av krav om at drosjekjøring skal være hovederhverv. Tilsynet pekte likevel på at økt konkurranse i drosjemarkedet krever at behovsprøvingen må fjernes, og at regelverket forenkles, samtidig som kravene til kvalitet og sikkerhet opprettholdes. I tillegg til å se på behovsprøvingen og forholdsmessigheten i de øvrige kravene til drift og etablering, bør det også vurderes å åpne for at drosjesentraler kan organiseres på andre måter enn i dag, og ikke minst tilpasses digitale plattformer. Sent på høsten bestemte regjeringen at de ville oppheve behovsprøvingen og foreta en helhetlig gjennomgang av reguleringen av denne næringen. Tilsynet imøtekommer dette forslaget og vil fortsette å være en pådriver for deregulering i dette markedet.

Konkurransetilsynet prioriterer matmarkedene

Det er høy konsentrasjon i norsk dagligvaresektor, og tilsynet overvåker markedet nøye. Tilsynet har sendt høringsuttalelse om reguleringen av melkemarkedet, skrevet to innlegg om næringsmiddelindustrien og to om dagligvaremarkedet. Det viktigste tiltaket for å forhindre at forbrukere blir skadelidende av at konkurransesituasjonen blir verre, er at Konkurransetilsynet overvåker konkurransen mellom de til enhver tid etablerte kjedene, for å sikre at de opptrer uavhengig av hverandre og konkurrerer hardest mulig.

I undersøkelsen fra slutten av 2017 ble bedriftslederne spurt hvilke saker de visste Konkurransetilsynet har jobbet med de siste fem årene. Svarene viser at det er spesielt sakene i dagligvarebransjen som har vært synlige. Tilsynets varsel om vedtak mot samarbeidsavtalen mellom ICA og Norgesgruppen i 2014 er et eksempel på hvordan tilsynet grep inn i markedet med varige effekter.

Konkurranseloven gir tilsynet de nødvendige virkemidlene for å slå ned på konkurranseskadelig atferd. Tilsynet har kartlagt informasjonsutveksling mellom dagligvarekjedene, for å få bedre innsyn i hvilken informasjon kjedene har, og hvordan de bruker informasjonen. Videre anbefalte Konkurransetilsynet at dagligvareportalen og appen Peiling som Forbrukerrådet lanserte i 2017 ikke skulle inneholde komplett og oppdatert oversikt over butikkprisene, fordi dette kunne øke faren for koordinering. Portalen og appen ble lansert i august 2017 med tilpasninger som tok hensyn til koordineringsfaren.

Alle dagligvarekjeder har opplysningsplikt om planlagte oppkjøp, og tilsynet kan gripe inn mot videre konsentrasjon dersom den forverrer konkurransesituasjonen. I dagligvaremarkedet er den lokale konkurransen sentral, derfor er det viktig å vurdere også mindre oppkjøp og fusjoner som kan påvirke konkurransesituasjonen lokalt.

Konsentrasjonen i det norske dagligvaremarkedet er omtrent som i de andre nordiske landene, og den største dagligvarekjeden i henholdsvis Finland og Sverige har høyere markedsandel enn Norgesgruppen har i Norge. Det som er unikt ved det norske dagligvaremarkedet, sammenlignet med de andre nordiske landene, er fraværet av mindre utfordrere som står sterkt utenlands. Det norske importvernet medfører at det for mange produkter er dyrt å importere, og i noen tilfeller helt uaktuelt. Utfordrere med en sterk stilling i andre land kan dermed i Norge ikke nyte godt av gode innkjøpsavtaler som de har forhandlet seg frem til for hele konsernet. I tillegg bidrar høy konsentrasjon på leverandørleddet til at det blir vanskelig å etablere seg med en begrenset virksomhet i Norge, fordi små kjeder får vesentlig dårligere innkjøpsbetingelser enn de større kjedene. Nærings- og fiskeridepartementet bestilte en utredning som så nærmere på etableringshindringene i verdikjeden for mat og foreslo tiltak for å redusere disse. Rapporten har blitt sendt på høring, sammen med en rapport om muligheten for å etablere en inngrepshjemmel mot ensidige handlinger i verdikjeden for mat. Høringsfristen på begge er 15. mars 2018.

Valg av virkemiddel for å pådrive hvor effektene er størst

Konkurransetilsynet skal håndheve konkurranseloven i alle markeder, og må velge hvordan den når ut til så mange markedsaktører som mulig. Tilsynet har en aktiv dialog med flere sektor- og forbrukermyndigheter. Dialogen er viktig for å holde oss oppdaterte om utviklinger i markeder, samtidig som å påpeke konsekvenser for konkurranse og forbrukere av betemte reguleringer eller forslag til endringer.

For å nå ut til viktige brukergrupper skriver konkurransedirektøren kronikker i Dagens Næringsliv. Flere ansatte skriver innlegg i avisene, og holder foredrag på blant annet bransjefora. I 2017 har viktigheten av å ha anbudskonkurranser, og at prosessene skjer riktig, vært et viktig tema i avisinnleggene:

- **Søppelkaoset som uteble**: RenoNorden-konkursen er ikke noe argument mot anbudskonkurranse på renovasjon og annet. Tvert imot.
- **Åpent anbudssamarbeid har sin pris**: Hensikten med anbud er å oppmuntre til konkurranse mellom leverandører, slik at innkjøper får det beste og billigste tilbudet.
- **Trøbbel i tårnet**: Konkurransetiltak av tårntjenester på norske flyplasser kan gi milliongevinster og i neste omgang billigere flybilletter.
- **Dyrt og dårlig miljøtiltak**: En ny regel som gjelder fra 1. mai, kan gi dyrere og mindre miljøvennlige innkjøp til det offentlige enn nødvendig.

Konkurransetilsynet uttalte seg om flere markeder i 2017, blant annet om biodrivstoff, og radio- og frisørmarkedet.

- Alle høringsuttalelser finnes på Konkurransetilsynets nettsider:

<http://www.kt.no/nb-NO/vedtak-og-avgjorelser/uttalelser>

- Alle kronikker finnes her:

<http://www.kt.no/nb-NO/aktuelt/artiklar-og-innlegg/>

Synliggjør effekter av konkurranse

I 2017 begynte tilsynet et systematisk arbeid med å bygge følgerbaser på sosiale medier. Med en følgerbase opp fra 300 til 1000 på Facebook, har tilsynet lagt grunnlaget for å bygge ut rekkevidden av både håndheving og pådriverrollen. Virkemidlene er å i stor grad vise med bilde og video hvordan tilsynets arbeid påvirker folks hverdag, og sosiale medier når grupper som enten ikke nås eller nås raskere enn via tradisjonelle medier. Emneknaggen #konkurransiehverdagen skal identifisere hvordan tilsynet jobber for forbrukernes beste.

Sosiale medier har også vært en viktig kanal for å dele informasjon om tips. Gjentakende oppfordringer til å tipse tilsynet har gitt god trafikk inn på tilsynets nettside om tips.

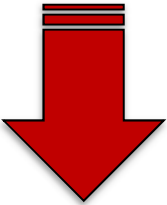
Konkurransetilsynet har profiler på Facebook, Twitter, LinkedIn og Instagram.

En pekepinn på hvordan tilsynet oppfattes av media har tilsynet fått gjennom undersøkelsen PR Barometeret Samfunn. 17 norske journalister har vurdert tilsynet som en svært troverdig institusjon med et godt omdømme. Samtidig peker journalistene på at tilsynet har et større potensial: Konkurransetilsynet kan gjøre pådriverrollen mer synlig gjennom tettere kontakt med nyhetsmediene, presentere gode konkurransesaker oftere og dermed få mer plass i det aktuelle nyhetsbildet.

Innsatsfaktorer:

- Ca. 2 % av ressursene i markedsavdelingene og stabene gikk til høringer og påpekninger. Øvrig ressursbruk knyttet til pådriverrollen er ikke tallfestet.
- Kommunikasjonsstab med ca. 3 årsverk i 2017

Aktiviteter:

- Medietrening ansatte
- Mediestrategi i alle store saker
- Møter i utvalg, komitéer, kontaktfora
- Dialog med sektor- og forbrukermyndigheter, bla. med Forbrukerrådet om dagligvareportal slik at den ikke legger til rette for koordinering som skader konkurransen i markedet
- Vurdering av 146 mottatte høringer og anmodninger om påpekninger

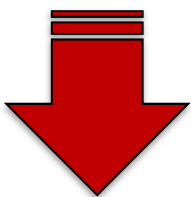
Produkter:

- Foredrag holdt av tilsynets ansatte
- Artikler, innlegg, kronikker, deltakelse i mediedebatt
- 7 høringsuttalelser

Brukereffekter:

- Konkurranseloven og Konkurransetilsynet er synlige i media for brukergruppene
- Bedre forståelse av konkurranseregler i næringslivet
- Bedre forståelse for konkurransehensyn blant politikere og lovgivere
- Tilpasning av dagligvareportal slik at den ikke øker faren for koordinering

Samfunnseffekter:

- Færre konkurransebegrensende reguleringer - et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling
- Bedre konkurranse mellom offentlige og private aktører på konkurranseutsatte varer og tjenester
- Økt forståelse av hva konkurranse betyr for forbrukere: mer penger til velferd og samfunnet
- Unngått mulig prisøkning i dagligvaremarkedet ved tilpasset dagligportal

Resultatkjede for Konkurransetilsynets pådriveraktiviteter

4 Styring og kontroll i virksomheten

4.1 Overordnet vurdering av styring og kontroll i virksomheten

Virksomhetsstyring

Strategiplan for 2017-2021 gir tilsynet en klar retning i styring av virksomheten. Strategiplanen henger også tett sammen med øvrige styringsdokumenter, som virksomhetsplan, i tillegg til dokumenter for rapportering, herunder månedsrapporter og årsrapport, samt de føringer som ligger i Tildelingsbrevet. Strategi- og virksomhetsplan gir et tydelig grunnlag for prioritering, evaluering og rapportering, og er godt forankret i hele organisasjonen og i flere faser i saksbehandlingen.

For å sikre at samfunnsoppdraget utføres på en best mulig måte vektlegger tilsynet at vi

- utfører våre aktiviteter på en riktig måte, og
- utfører de riktige aktivitetene.

Dette kan vi oppnå ved at vi utnytter våre ressurser på en slik måte at våre strategiske mål nås, og ved at vi i det daglige arbeidet opptrer i tråd med våre kjerneverdier. Saker og andre aktiviteter blir prioritert ut fra forventet effekt og veid opp mot forventet ressursbruk. Tilsynets system for virksomhetsrapportering, hvor timer registreres, gir ledelsen viktig styringsinformasjon om ressursbruk. 'Effektivitet' er også tatt inn som ny kjerneverdi i strategiplanen. Alle prioriterte saker evalueres ut fra kjerneverdiene, ressursbruk og målene våre.

I 2017 har tilsynet, for å få bedre innsikt i effektene, satt i gang ekstern evaluering på flere fronter:

1. **Undersøkelse blant 17 375 bedrifter og 1595 næringslivsadvokater (svarprosent for begge grupper på ca. 20 prosent) og 28 konkurranserettsadvokater (svarprosent 57 prosent), utført av Kantar TNS i oppdrag av Konkurransetilsynet, for å måle kjennskap til konkurranseregelverket og avskrekkingseffekter av tilsynets arbeid.**
2. **Evalueringssamlinger med partene etter avslutning av utvalgte fusjonssaker.**
3. **Undersøkelse blant journalister (PR Barometer) for å måle synlighet.**

Tilsynet bruker resultatene fra disse undersøkelsene for å evaluere arbeidet, samt definere tiltak med fokus på effekter og synliggjøring av effektene.

I tillegg har tilsynet gjennomført et prosjekt som evaluerer bruken av avhjelpende tiltak i fusjonssaker. Prosjektet har gått gjennom alle saker hvor foretakssammeslutningen ble godkjent på vilkår etter ny konkurranselov ble innført i 2004. Prosjektet har avdekket at det er flere utfordringer knyttet til implementeringen av de avhjelpende tiltakene. Samtidig blir det stilt flere krav til selve prosessen i tilsynets senere vedtak.

En betraktelig andel av midler fra prisreguleringsfondet tildeles i år til prosjekter som analyser effekter av tilsynets vedtak.⁶

Etatsstyring

I dialogen med Konkurransopolitisk avdeling (KPA) i NFD er effektmåling av Konkurransetilsynets arbeid også sentralt. I etatsstyringsmøtene om høsten har dette de siste årene vært et eget tema, og tilsynet rapporterer om effektene, samtidig som det viser kompleksiteten rundt kvantitativ måling av effektene. Dialogen med departementet oppfattes som god og konstruktiv.

Internkontroll

Strategi- og virksomhetsplanen omfatter hele virksomheten. Hovedmålet 'Godt samspill med omverdenen' inkluderer ikke bare samarbeid med andre angående konkurransesaker, men også god informasjonssikkerhet og riktig implementering av regelverk som EUs nye personvernforordning, GDPR. Hovedmålet 'Dyktige medarbeidere i utvikling' ser på de ansatte som den viktigste ressursen

⁶ Se vedlegg 3 for nærmere omtale av prosjektene.

for å utføre våre oppgaver. Kompetansen til hver ansatt angående etterlevelse av regelverk og tilhørende intern praksis er viktig for å oppnå god internkontroll.

Regelmessig intern rapportering på økonomi og tidsbruk, samt ovennevnte systematisering av prioritering og evalueringer er en viktig del av internkontroll. Konkurransetilsynet vurderer at virksomhetens internkontroll er god. Internkontrollsystemet er godt dokumentert i form av retningslinjer, og omfatter både saksbehandlings- og mer administrative prosesser i hele virksomheten. I 2017 ble også internkontroll for sikkerhetsarbeidet formalisert, med blant annet etablering av rutiner for avvikshåndtering og en oppdatert sikkerhetsinstruks som er signert av alle ansatte. Sikkerhet og beredskap omtales nærmere under punkt 4.3.

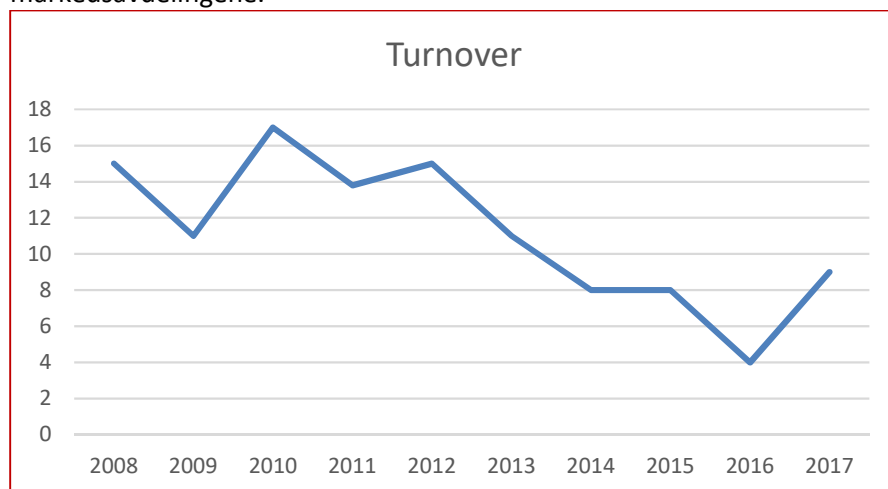
4.2 Bemanning

Rekruttering

I 2016 var antall årsverk i stabene og markedsavdelingene redusert med ca. 10 prosent i forhold til 2015. I 2016 flyttet Konkurransetilsynet til nye lokaler, investeringer og engangskostnader ble tatt over driftsbudsjettet. Det gjorde at enkelte som sluttet ikke ble erstattet. Over tid vil en bemanningsreduksjon bety færre igangsatte etterforskningsaker, færre vedtak, og redusert synlighet og avskrekking. I 2017 har rekruttering derfor fått en sentral rolle i tilsynets personalpolitikk. Tilsynets strategiplan har som ett av hovedmålene: *'Dyktige medarbeidere i utvikling'*, og tilsynet har definert tiltak for å sikre en kontinuerlig rekruttering over lengre tid. En helhetlig rekrutteringsstrategi innebærer blant annet profilering av Konkurransetilsynet som attraktiv arbeidsplass i relevante fora og regelmessig utlysning av stillinger og traineeship. Det er også fokus på at medarbeidere skal gis anledning til å videreutvikle sin kompetanse, blant annet gjennom deltakelse på kurs og konferanser. I 2017 har antall årsverk i stabene og markedsavdelingene økt med ca. 2 prosent i forhold til 2016.

Turnover

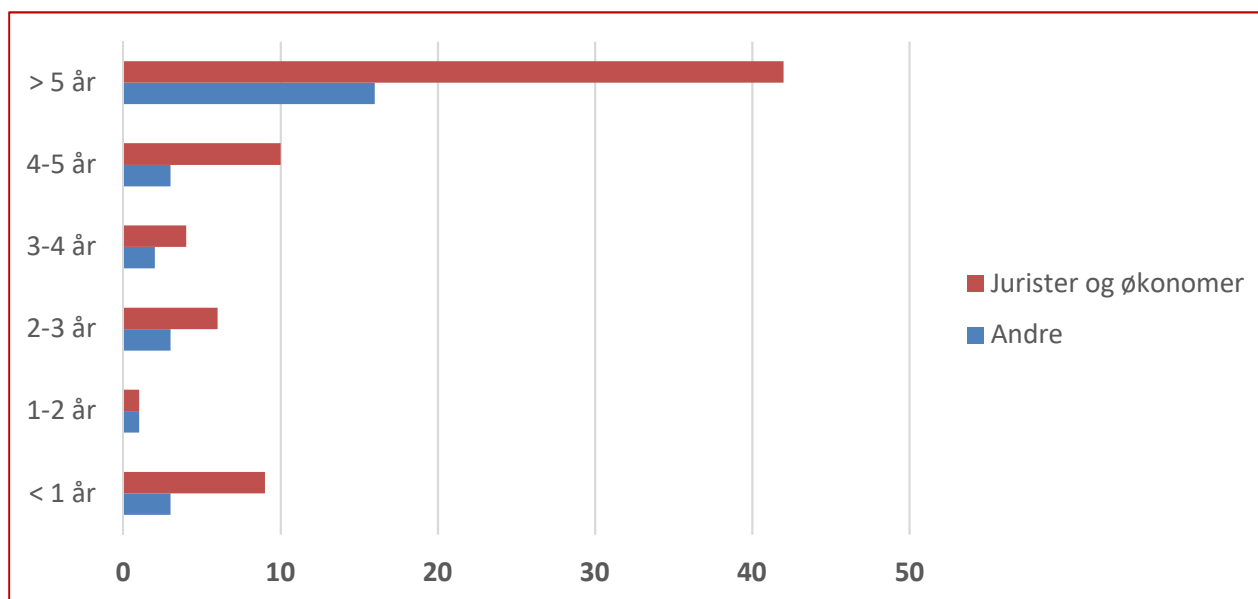
I 2017 sluttet 9 personer i tilsynet. Dette gir en turnover blant de ansatte på ca. 9 prosent. Flere menn enn kvinner sluttet i tilsynet. Hovedvekten av de som sluttet var tilknyttet markedsavdelingene.

Gjennomsnittlig tjenestetid

Antall årsverk for økonomer og jurister økte noe det siste året. Det er en reduksjon i antall ansatte med lengre erfaring mens antallet nyansatte har økt. I 2017 var antall økonomer og jurister med mer enn fem års erfaring fra tilsynet på 58 prosent, mot 64 prosent i 2016.

Antall år erfaring i Konkurransetilsynet for ansatte i 2017 (pr. 31.12.2017)

Kompetanse

Konkurransetilsynet legger vekt på at de ansatte skal ha gode vilkår for kompetanseheving. 87 prosent av ansatte i tilsynet har høyere utdanning på minst mastergradsnivå. 73 prosent har høyere utdanning som jurist eller økonom med mastergrad. Ti ansatte har også doktorgrad.

Utdanning	Totalt	Kvinner		Menn	
Økonomer	40	17	43 %	23	58 %
Jurister	32	20	63 %	12	38 %
Annen høyere utdanning	15	9	60 %	6	43 %
Utdanning av lavere grad	13	7	54 %	6	46 %
Totalt	100	53	53 %	47	47 %

Utdanningsnivå for ansatte i 2017 (pr 31.12.2017)

IA og HMS

Konkurransetilsynet er en IA-virksomhet og arbeider systematisk med helse, miljø og sikkerhet for å sikre trygge arbeidsforhold og likebehandling. Konkurransetilsynet legger vekt på et arbeidsmiljø som er helsefremmende og preget av trygghet, åpenhet og respekt. Gode resultater innen HMS krever et sterkt engasjement fra ledere og systematisk samarbeid med tillitsvalgte og vernetjenesten. Konkurransetilsynet har gjennomført vernerunder og møter i arbeidsmiljøutvalget i 2017.

Tilsynet har på bakgrunn av nasjonale mål lagt til grunn følgende IA-strategi: "Arbeidsgiver, arbeidstaker, tillitsvalgte og verneombud i Konkurransetilsynet skal arbeide for et godt og inkluderende arbeidsmiljø. For å bidra til felles mål skal arbeidsgiver tilrettelegge for at ansattes individuelle behov med hensyn til den enkeltes forutsetning, livsfase og livssituasjon ivaretas på best mulig måte".

I 2017 var sykefraværet på 5,1 prosent. Dette er høyere enn målsettingen på 4 prosent og også en økning i forhold til sykefraværet i 2016 og 2015 som var på henholdsvis 4,53 prosent og 4,35 prosent. De foregående årene har det vært relativt stabilt og variert mellom 3,0 og 3,5 prosent per år.

Bruk av lærlinger

Per 1.1.2018 har Konkurransetilsynet to lærlinger, i henholdsvis IT-fag og kontorlag. Kommunikasjonsstaben hadde i februar til og med april en praksisplass for en student ved Høskulen i Volda.

Likestilling og mangfold

Redegjørelsesplikten for likestilling følger av likestillingsloven § 24 og veileder "Hvordan fremme likestilling og hindre diskriminering". Arbeid med likestilling er viktig for Konkurransetilsynet. Konkurransetilsynet er opptatt av at alle ansatte får anledning til å utvikle sine individuelle og organisatoriske ferdigheter.

Tabellene er basert på tallmateriale pr. 31 desember 2017 og hentet fra SAP i egen virksomhet.

		Kjønnsbalanse			Gj.snitt månedslønn	
		M	K	Totalt (N)	Menn kr	Kvinner kr
Totalt i Konkurransetilsynet	2017	47 %	53 %	100	55467	50828
	2016	45 %	55 %	110	56637	50708
Toppledernivå (Direktør/Avd.dir)	2017	75 %	25 %	8	86637	81285
	2016	64 %	36 %	11	84390	81782
Mellomledernivå (Seniorrådgiver)	2017	20 %	80 %	5	66167	61136
	2016	20 %	80 %	5	64467	60694
Seniorrådgivere	2017	47 %	53 %	55	58183	52976
	2016	51 %	49 %	59	57517	52458
Rådgivere	2017	37 %	63 %	19	42590	42955
	2016	27 %	73 %	26	42335	41977
Førstekonsulenter	2017	50 %	50 %	10	37725	35341
	2016	50 %	50 %	6	36837	34337

Fordeling på stillingskategori, lønn og kjønn

	Antall ansatt	Deltid pst.		Midlertidig ansatte pst.		Foreldrepermisjon pst.		Legemeldt fravær pst.		
		Totalt (N)	M	K	M	K	M	K	M	K
Totalt i Konkurransetilsynet	2017	100	0 %	6 %	4 %	2 %	12 %	14 %	2 %	6 %
	2016	110	0 %	5 %	2 %	2 %	3 %	6 %	0 %	4 %

Fordeling permisjon og fravær

a) Likestilling på bakgrunn av kjønn

I 2017 utgjør kvinner 53 prosent av alle ansatte. 25 prosent av ledelsen er kvinner, dette er en nedgang på 11 prosent fra 2016. I 2018 vil kvinneandelen i topplederen derimot øke da det er ansatt to kvinner som tiltrer i 2018. Innenfor de ulike stillingsgruppene er andelen av kvinners lønn tilnærmet lik menns lønn, eller lavere. For ledelsen utgjør kvinners lønn 94 prosent av menns lønn.

For seniorrådgivere utgjør kvinners lønn om lag 91 prosent av menns lønn, som er likt 2016. For kategorien rådgivere utgjør kvinners lønn 1 prosent mer enn menns lønn, og tilsynet er fornøyd med å ha oppnådd et noenlunde lik lønnsnivå for kvinner og menn i denne stillingskategorien.

b) Likestilling på bakgrunn av etnisitet og nedsatt funksjonsevne

Ved intern og ekstern rekruttering legger Konkurransetilsynet vekt på mangfold på arbeidsplassen og oppfordrer kvalifiserte kandidater til å søke – uavhengig av alder, seksuell orientering, kjønn og kjønnsidentitet, funksjonshemming, nasjonal eller etnisk bakgrunn. Særlig ved rekruttering til lederstillinger blir likestillingsprinsippet vektlagt. Tilsynet har flere ansatte med innvandrerbakgrunn og har som mål å øke tallet ved rekruttering. Det er likevel få innvandrere som søker stilling i Konkurransetilsynet, selv om det går frem av utlysningen at innvandrere oppfordres til å søke. Det er

ingen endring i tallet på ansatte med innvandrerbakgrunn i 2017. Tilsynet hadde ingen personer med nedsatt funksjonsevne på praksisplass i 2017, men har hatt en person i arbeidspraksis.

Vurdere og iverksette tiltak for å fremme likestilling og hindre diskriminering

Det vil kunne være variasjoner i antall kvinner i forhold til antall menn, og forskjeller i kvinners lønn i forhold til menns lønn. Tilsynet har fokus på dette og følger opp på følgende måte:

a) **Tiltak for å øke antall kvinner i ledende stillinger**

Det er en målsetting at toppledelsen skal bestå av minimum 30 prosent kvinner. Denne målsettingen har vært oppfylt i 2011-2016. I 2017 var den på 25 prosent, en nedgang fra 36 prosent i 2016. Denne andelen vil derimot øke i 2018 da to kvinner allerede er ansatt.

b) **Likelønn mellom menn og kvinner på alle stillingsnivå**

Tilsynet har som mål å oppnå likelønn mellom menn og kvinner på alle stillingsnivå. Det er relativt små forskjeller i lønn mellom menn og kvinner med lik erfaring og kompetanse i tilsynet. Det er derfor ikke planlagt eller iverksatt spesielle tiltak på dette området.

c) **Sykefravær**

Konkurransetilsynet fokuserer på helsetiltak til det beste for den individuelle arbeidstaker og til det beste for virksomheten. Sykefraværet følges opp av ledere med personalansvar og i AMU-møter som avholdes jevnt gjennom året. I tilsynet har kvinner et høyere sykefravær enn menn.

d) **Språk**

Arbeidstakere som ikke har norsk som morsmål får tilbud om å delta på norskundervisning dekket av arbeidsgiver.

4.3 Sikkerhet og beredskap

Sikringsrisikovurdering ble i løpet av 2017 en viktig del av Konkurransetilsynets sikkerhetsstyring. I arbeidet med grunnsikring for beskyttelse av verdier har man kartlagt en rekke verdier og hvordan grunnsikringen av disse er og bør være. Informasjon er utpekt som en viktig verdi som er vurdert i forhold til eksterne trusler og interne sårbarheter. Dette har i større grad enn tidligere synliggjort områder hvor det er behov for å iverksette tiltak for beskyttelse av verdier. Konkurransetilsynet håndterer en stor mengde sensitiv informasjon, hvorav en stor andel forretningshemmeligheter. Dersom slik informasjon kommer på avveie, kan dette være direkte skadelig for konkurransen. God ivaretagelse av anonymitet for tipsere og beskyttelse av informasjon om lempningsøknader er også forutsetninger for å kunne etterforske konkurransekriminalitet.

Konkurransetilsynet har en sikkerhetsorganisasjon med et sikkerhetsforum og en sikkerhetsleder. Alle eksisterende retningslinjer på området har blitt revidert i 2017, og er inkludert i et helhetlig styringssystem for sikkerhet, basert på mal fra Nasjonal Sikkerhetsmyndighet (NSM). Sikkerhetsgradert informasjon er ivarettatt i henhold til sikkerhetsloven med forskrifter. Sikkerhet var allerede godt ivarettatt innenfor de forskjellige fagområdene som informasjonsforvaltning, etterforskning, økonomi, HR og IT, men styringssystemet sørger for en mer helhetlig tilnærming til sikkerhet og beredskap. Tilsynet har i 2017 jobbet med forankring i både ledergruppen og hos ansatte. Det er etablert et årshjul som inkluderer planlegging, risikovurdering, tiltak, oppfølging og kontroll og rapportering fra sikkerhetsleder til øverste ledelse. Ledergruppen har fått opplæring i beredskap og krisehåndtering og har gjennomført øvelser. Alle øvelsene er evaluert og tiltak iverksatt. Beredskapsplan, avvikshåndtering, kriseløsning og risikovurdering var også tema på et seminar for alle ansatte.

NSM sin risikovurdering for IKT 2017

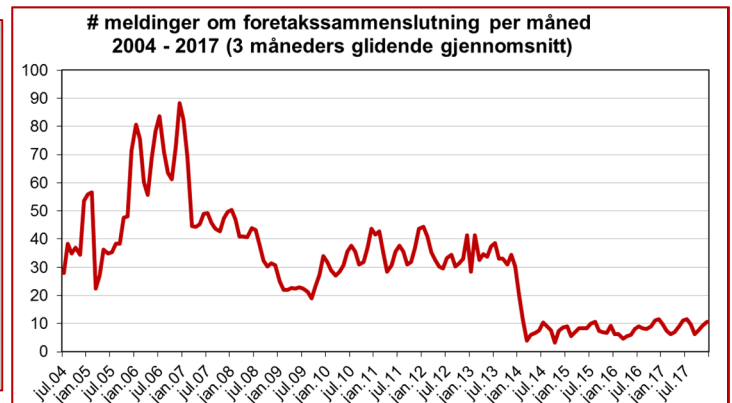
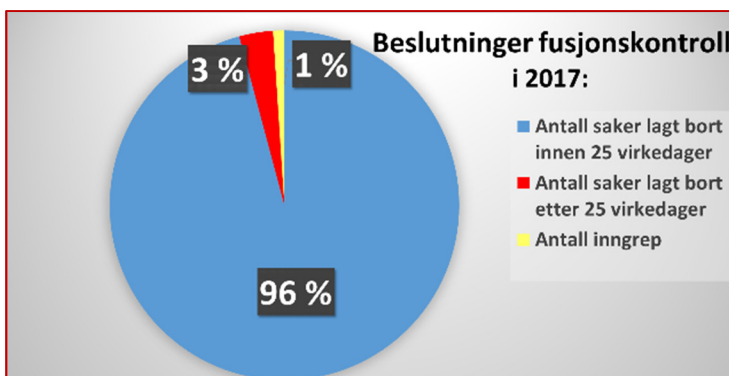
Ansatte får mer regelmessig informasjon om sikkerhet og beredskap, og det er lettere å finne fram i retningslinjer og melde om avvik. Tiltak basert på avvikene er med i det forebyggende sikkerhetsarbeidet for å unngå eventuelle kriser.

Konkurransetilsynets styringssystem for sikkerhet tilfredsstilte kravene fra Forsvarsdepartementet for installering av Nasjonalt BEGRENSET nett (NBN). NBN ble installert i oktober 2017. NBN sikrer utveksling av sikkerhetsgradert informasjon mellom statlige virksomheter. Godkjenningen for installasjon av NBN er en bekreftelse på at informasjonssikkerhetsarbeidet i Konkurransetilsynet er systematisk og dokumentert, og er i samsvar med nasjonale krav.

4.4 Digitalisering og effektivisering

Konkurransetilsynet arbeider kontinuerlig for å effektivisere saksbehandlingsprosesser, og skape mest mulig verdi av de tildelte budsjettmidler. En rask og effektiv saksbehandlingsprosess er viktig for både partene, samfunnet og tilsynet. Konkurransetilsynets arbeidsprosesser er i stor grad basert på bruk av digitale verktøy, blant annet gjennom definerte saksforløp i sak-/arkivsystemet og bruk av digitale samarbeidsrom. I tillegg har tilsynet over mange år arbeidet med å strømlinjeforme arbeidsprosesser, klargjøre ansvar i de ulike faser av saksbehandlingen, sette sammen optimale team samt styrke prosjektlederrollen. Nye lokaler er også utformet for effektiv samhandling i saksbehandlingen. Tilsynet vurderer kontinuerlig hvordan det kan effektivisere arbeidsprosesser på bakgrunn av muligheter som nye utviklinger på digitaliseringsområdet utløser.

Endringer i konkurranseloven de siste årene har også gitt muligheter til effektivisering. Terskelverdiene for meldeplikt for fusjoner og oppkjøp har økt, og har medført en nedgang i antall meldinger som må sendes inn. Samtidig er det en tydelig prioritering i sakene som gjør at 96 prosent av meldinger om oppkjøp og fusjoner ble klarert innen 25 virkedager i 2017, blant annet gjennom tidlig ressursinnsats i sakene. Antall meldinger om fusjoner og oppkjøp har gått ned etter heving av terskelverdiene for fusjoner og oppkjøp i 2014, og mer enn halvparten av meldingene som kommer inn er forenklede meldinger, som spesielt sparer næringslivet for ressurser.

Tiltak som sparer næringslivet for ressurser:

- Tilsynet har i 2017 utarbeidet en veileder for parter om saksbehandling av meldinger om fusjoner og oppkjøp⁷. Forutsigbarheten i saksbehandling sparer både partene og tilsynet tid som ellers hadde blitt brukt til å oppklare saksbehandlingsprosessen fra sak til sak. Veilederen er blant annet basert på evalueringen med partene av tre viktige fusjonssaker som tilsynet behandlet, og ekstern evaluering ansees som en god måte å finne effektiviseringstiltak.

⁷ Veilederen finnes på våre nettsider: <http://www.konkurransetilsynet.no/nb-NO/vedtak-og-avgjorelser/veiledninger/veileder-til-saksbehandlingen-ved-kontroll-med-foretakssammenslutning/>

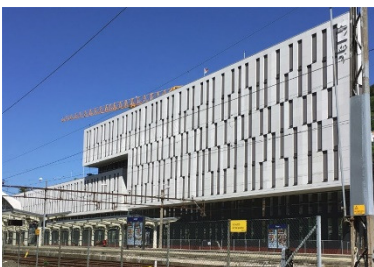
- Tilsynet legger også, etter utfallet i Follo-saken omtalt i del 3, mye arbeid i å gi veiledning om prosjektsamarbeid. Synliggjøring av vedtak er viktig, for at aktører i næringslivet og deres representanter vil kunne ha et klart bilde av hva som er lovlig og hva som er ulovlig.

Tiltak som gagnar både tilsynet, saksparter og tredjeparter:

- Tilsynet har siden 2004 publisert saksinformasjon i form av Offentlig journal til felles offentlig database; fra februar 2018 til ny løsning **eInnsyn**. Løsningen har bedre søkemuligheter og bedre brukervennlighet for sluttbrukere (offentligheten). Brukere kan bestille innsyn i saksdokumenter basert på søk i databasen. Direkte tilgang til tilsynets offentlige, digitale saksdokumenter er et videre steg som skal vurderes. Det vil kunne bidra til økt synlighet, samt frigjøre ressurser til saksbehandling som en effekt av redusert tidsbruk til innsynsforespørsler.
- Tilsynet etablerer Sikker Digital Post til Virksomheter integrert med sitt sak-/arkivsystem, basert på løsning fra Altinn og DIFI, våren 2018. Dette skal medvirke til økt effektivitet i dokumentflyten mellom tilsynet og eksterne aktører, og tilfredsstillende e-forvaltningsforskriftens krav til sikkerhet og transaksjonskontroll.
- Innhenting av saksrelevant informasjon fra saksparter og andre aktører foregår tilnærmet 100 prosent digitalt. Dette er informasjon som ikke kan hentes gjennom andre kilder. Beslagsmateriale ved bevissikringer foreligger i økende grad elektronisk. Tilsynet samarbeider med partenes advokater for å håndtere innsynsbegjæringer på en mest mulig effektiv måte.

Andre tiltak som først og fremst har interne gevinster, men som indirekte vil komme saksparter til gode i form av raskere saksbehandling:

- Tilsynet har gjennomført et prosjektlederkurs for effektivisering av prosjektarbeid og en workshop i LEAN i administrasjons- og organisasjonsavdelingen. I 2018 fortsetter dette arbeidet.
- Tilsynet vurderer kontinuerlig, basert på risikovurdering, om det er muligheter til å sette ut flere tjenester, og digitalisere interne prosesser videre:
 - o Som nevnt ovenfor har tilsynet satt ut kantine- og besøkmottakstjenester.
 - o Andre tiltak i 2017/2018 er oppgradering av sak-/arkivsystem, samordning av tidsskriftsabonnementer, flere elektroniske bestillinger, og mer automatisert oppfølging av inngåtte avtaler med leverandører.
 - o Tilsynet vil i 2018 se på mulighetene til å implementere et virksomhetsstyringssystem for å kunne analysere relevante data om ressursbruk og økonomi.
 - o I 2018 vil tilsynet også vurdere muligheter for digitale forenklinger ved skyløsninger, etter helhetsvurdering der sikkerhet er sentral.
- I noen tilfeller er det mer effektivt å utføre tjenester selv. Konkurransetilsynet har i 2017 sagt opp samarbeidsavtalen om utfakturering med Statens Innkrevingsentral, og fakturerer selv igjen, etter en fornyet vurdering i 2017 om den mest effektive løsning.
- Tilsynet har inngått en rammeavtale for spørreundersøkelser som for noen fusjonssaker er en del av saksbehandlingsprosessen, slik at spørreundersøkelse kan settes i gang direkte ved behov.
- Tilsynet anser flyttingen til nytt bygg som svært positivt både for de ansatte, dette ble bekreftet i vernerunde høsten 2017. I tillegg bidrar lokalene til høy produktivitet i vårt arbeid. De nye lokalene er godt tilpasset saksproduksjonsprosessene med både landskaper, basekontorer, teamrom samt prosjektrum av ulike størrelser. Egen ekstern sone sammen med andre sikkerhetstiltak bidrar til at lokalene ivaretar sikkerheten på en god måte. I 2017 har tilsynet vært vert for internasjonale grupper som ECN Working Group Forensic IT og Nordic Cartel Working Group i våre egne lokaler. Tilsynets leie av kontorlokale i Oslo er avviklet i 2017.

Siden juni 2016 holder Konkurransetilsynet til i nye lokaler rett ved jernbanestasjonen i Bergen

5. Vurdering av framtidutsikter

Konkurransetilsynets visjon er velfungerende markeder. Som ledd i å realisere denne visjonen har Konkurransetilsynet et samfunnsoppdrag som er å fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv, jf. omtalen i kapittel 2. Til dette samfunnsoppdraget har Konkurransetilsynet for planperioden 2017 - 2021 formulert fire strategiske hovedmål: Som *håndhevingsmyndighet* jobber tilsynet for å oppnå en tydelig effekt i markedene, som *pådriver for konkurranse* har vi et mål om å utvide konkurransearenaen, vårt *samarbeid og interaksjon* med omverdenen skal være godt og ikke minst har tilsynet en målsetting om å ha en stab av *dyktige medarbeidere i utvikling*.

Gjennom håndheving av de tre hovedbestemmelsene i konkurranseloven, vedtak av høy kvalitet som står seg i ankeprosessen, et godt omdømme, høy synlighet, en stab av erfarne og dyktige medarbeidere og målrettede rekrutteringstiltak, vel tilrettelagte lokaler, institusjonelle (Konkurranseskilagenemda) og nye lovgivningsmessige tilpasninger (blant annet forliksordning), samt et godt internasjonalt nettverk og samarbeid har Konkurransetilsynet de beste forutsetninger for å realisere sine strategiske mål.

På den annen side gjennomførte Konkurransetilsynet i begynnelsen av 2018 en effektevaluering av lovverket og tilsynets virksomhet, som viste at det er områder som representerer utfordringer langs alle disse strategiske dimensjonene. Å gripe fatt i disse utfordringene vil prege tilsynets virksomhet i 2018 og de påfølgende årene. Vurdering av framtidutsikter er under knyttet til Konkurransetilsynets fire strategiske hovedmål.

Håndheving: Tydelig effekt i markeder. På *håndhevingsområdet* vil tilsynet i tråd med Tildelingsbrevet prioritere saker der det er mistanke om misbruk av dominerende stilling. Konkurransetilsynet vil også prioritere saker der det kan bli aktuelt med personstraff for sikre at dette er en type sanksjon som oppfattes som en reell trussel for individer som har vært aktive i ulovlig adferd. For å oppnå best mulig etterlevelse av konkurransereglene vil tilsynet for øvrig anvende hele spekteret av bestemmelsene i konkurranseloven, og på en rekke ulike markeder. Konkurransetilsynets undersøkelse understøtter denne tilnærmingen.

Imidlertid viste Konkurransetilsynets undersøkelse at det er nærmere 30 prosent av bedriftslederne i undersøkelsen som oppfatter at det forekommer konkurransebegrensende samarbeid i markeder der eget foretak opererer. Det er særlig prissamarbeid og informasjonsutveksling som peker seg ut i denne sammenheng, i tillegg til markedsdeling.

På den annen side viser undersøkelsen også at konkurranseloven og håndheving av denne har en signifikant avskrekkende effekt: I stor grad avslutter eller endrer bedrifter adferd eller avtaler som kan være lovstridig, eller fusjoner som med stor sannsynlighet vil bli stoppet i fusjonskontrollen.

Imidlertid viser undersøkelsen også at særlig små og mellomstore bedrifter mangler kunnskap om konkurranseloven, tilsynets virksomhet og lempningsmuligheten. Undersøkelsen antyder også at det kan forekomme overavskrekking: konkurransefremmende avtaler gjennomføres av ulike grunner ikke.

Tilsynet vil i 2018 således arbeide med målrettet informasjonsvirksomhet. Ett viktig tiltak er å informere om hvor grensen går for lovlig prosjektsamarbeid. Konkurransetilsynet fikk sist sommer medhold i Høyesterett for sitt syn på dette området, og vil i løpet av 2018 på ulike vis (blant annet gjennom foredrag i bransjeforeninger) informere om hva som er lovlig prosjektsamarbeid i anbudskonkurranser.

Tilsynet vil også gjennomføre tiltak for å øke den faktiske og den opplevde oppdagelsesrisikoen, og dermed styrke incentivet til etterlevelse og å søke lempning. Mer konkret vil ett viktig tiltak for å styrke oppdagelsesrisikoen vil være å bruke såkalt 'screening'-metoder. Dette innebærer å analysere

anbudsdata fra offentlige innkjøp for å avdekke tilbudsmønstre som kan indikere tilbudssamarbeid. Konkurransetilsynet har opparbeidet kompetanse på bruk av denne metodikken. En utfordring er imidlertid å få tilgang på anbudsdata fra offentlige innkjøp på et slikt format at det egner seg for analysemetodikken. Konkurransetilsynet vil i 2018 søke å ha en dialog med Difi i denne sammenheng.

Etablering av den nye Konkurranseskjennemerket vil på den ene siden forsikre Konkurransetilsynets uavhengighet, og en politisk uavhengig håndheving av konkurranseloven. I løpet av 2018 vil nemnda ventelig behandle sine første klagesaker. Det er usikkert om flere saker enn før vil bli påklaget, og hvordan klageprosessen i praksis vil involvere tilsynet. På den andre siden er det derfor usikkert hvordan klageprosessen vil påvirke Konkurransetilsynets ressursituasjon, og dermed muligheten til å prioritere nye saker.

Pådriver: Utvide konkurransearenaen. Konkurransetilsynet har også som målsetting å styrke sin rolle som *aktiv pådriver* for sunn konkurranse i markeder med stor betydning for forbrukere. Dette omfatter å øke oppmerksomheten om betydningen av at konkurranse som virkemiddel for effektiv ressursbruk kan lede til bedre løsninger, men ikke minst å arbeide for endringer i reguleringer slik at det blant annet legges til rette for lavere etableringsbarrierer og økt konkurranse.

Konkurransetilsynet har i så måte kommet med en rekke innspill til reguleringsendringer de siste årene. Et eksempel relaterer seg til drosjemarkedet, et annet er bokmarkedet. Tilsynet er av den oppfatning at Bokavtalen faktisk kan undergrave kulturpolitiske målsettinger ved at den fører til høyere priser på ny norsk litteratur – noe som innebærer at det leses færre bøker når boka er 'fersk'.

Konkurransbegrensende reguleringer finnes imidlertid på en rekke ulike områder. I Konkurransetilsynets undersøkelse ble næringslivsledere spurt om de kjente til reguleringer som begrenset konkurransen. Hele 678 bedriftsledere ga tilbakemelding med eksempler på reguleringer som etter deres oppfatning begrenset konkurransen. Tilsynet vil i 2018 arbeide med å gå gjennom disse, og vurdere behovet for oppfølging.

For øvrig vil tilsynet fortsatt prioriterte overvåking av dagligvaremarkedet, med særlig oppmerksomhet på informasjonsflyt og etableringshindringer. Også de muligheter som digitalisering innebærer for styrket konkurranse vil være et viktig område.

I januar 2018 leverte en arbeidsgruppe oppnevnt av regjeringen sin rapport med forslag om tiltak for å fremme like konkurransevilkår for offentlige og private aktører. Arbeidet med rapporten ble igangsatt blant annet fordi Efta-landenes overvåkningsorgan ESA har bekymret seg for at skattefritak og konkursimmunitet for offentlige foretak kan bryte med EØS-avtalens forbud mot statsstøtte. Helt uavhengig av norske myndigheters spillerom innenfor EØS-regelverket, er temaet viktig. Norge har en større offentlig sektor enn mange andre land. Velfungerende konkurranse mellom offentlige og private foretak bidrar til økt verdiskaping, sysselsetting og innovasjon. Flere av forslagene i rapporten berører Konkurransetilsynet og hva tilsynets oppgaver i denne sammenheng skal være. Konkurransetilsynet har som målsetting å være en konstruktiv bidragsyter i den politiske oppfølgingen av rapporten.

Samarbeid: Godt samspill med omverdenen. For å oppnå Konkurransetilsynets samfunnsoppdrag er det også viktig at *samspillet med omverdenen* er godt. Omverdenen er i denne forbindelse partene vi møter (næringslivet), offentlige myndigheter, arenaer for samfunnsdebatt og internasjonale organer som arbeider med konkurransepolitikk. Det er viktig for tilsynet å være både tydelig, tilgjengelig og profesjonell i vårt møte med media og på andre arenaer for samfunnsdebatt. Tilsynet har i mange år jobbet målrettet og strategisk for å oppnå høy mediesynlighet og oppmerksomhet om våre saker og vedtak. Fremover vil tilsynet særlig arbeide med å ta i bruk de muligheter som nye medier som Twitter og Facebook gir for å øke tilsynets synlighet ytterligere.

For partene som tilsynet har kontakt med i konkrete og potensielle saker er det viktig at de blir hørt, at konfidensialitet ivaretas, og at de er sikre på at deres rettigheter blir ivaretatt. For bedrifter som

klager er det sentralt at tilsynet håndterer klagen og følger opp på en god måte. Tilsynet legger i den sammenheng stor vekt på å opptre profesjonelt i saksbehandlingen i tråd med regelverket, samt tilsynets etiske retningslinjer og kjerneverdier. Konkurransetilsynets undersøkelse viser i denne sammenheng at 82 prosent av bedriftslederne i bedrifter med mer enn 150 ansatte mener at Konkurransetilsynet holder et høyt faglig nivå. 81 prosent av konkurranserettsadvokater har et meget eller ganske godt inntrykk av Konkurransetilsynet. Tilsynet vil fortsette å arbeide med tilrettelegging for god og konstruktiv dialog med partene i alle faser av saksbehandlingen, og tilstrebe å behandle sakene så raskt som mulig, samtidig som sakene må være tilstrekkelig utredet før beslutninger fattes.

Ett tiltak som vil gjennomføres i så måte er å fortsette praksisen med intern evaluering av avsluttede saker basert bl.a. på innspill fra partene, samt å gjennomføre ekstern evaluering av enkelte saker.

Et annet tiltak i forhold til omverdenen for øvrig er tilgjengeliggjøring av saksinformasjon via Offentlig journal i elnnsyn.

For Konkurransetilsynet har internasjonalt samarbeid og aktiv deltagelse i internasjonale organer som arbeider med konkurransepolitikk alltid vært viktig. I den nærmeste tiden er det i denne sammenheng både muligheter og utfordringer. De nordiske konkurransemyndigheter signerte i 2017 en ny og oppdatert samarbeidsavtale som innebærer et bedre grunnlag for effektivt samarbeid om håndheving på tvers av de nordiske grenser. I tillegg har de nordiske konkurransemyndigheter inngått et samarbeid med sikte på å legge til rette for utveksling av medarbeidere for kortere tidsrom.

Videre har EU-kommisjonen lagt frem forslag til direktiv om nasjonale konkurransemyndigheters prosessuelle håndhevingskompetanse, uavhengighet og ressurser. Direktivforslaget inneholder regler om uavhengighet og ressurser, håndhevings- og etterforskningskompetanse, bøter og tvangsmulkt, lempning, gjensidig bistand og foreldelsesfrister. Formålet med direktivet er blant annet en minimumsharmonisering å sikre effektiv håndheving av EU-traktatens artikkel 101 og 102 om hhv. forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling, som etter sitt innhold tilsvarer artikkel 53 og 54 i EØS-avtalen.

I all hovedsak er innholdet i direktivet allerede implementert i norsk konkurranselovgivning. Imidlertid ser Konkurransetilsynet utfordringer knyttet til effektiv håndhevings samarbeid under Rådsforordning 1/2003 mellom EU- og Efta-pilaren. Dette kan føre til at mulige lovbrudd ikke etterforskes fordi man mangler legalt grunnlag for etterforsknings samarbeid direkte mellom Konkurransetilsynet og tilsyn i andre EU-land. Konkurransetilsynet vil i 2018 søke å bidra til å få en god løsning på dette problemet.

Medarbeidere: Dyktige medarbeidere i utvikling. *Medarbeiderne* er Konkurransetilsynets viktigste strategiske ressurs. Det er i den sammenheng nødvendig å ha riktig kapasitet av medarbeidere for at tilsynet kan løse samfunnsoppdraget på en god måte. I 2018 vil det gjennomføres tiltak for rekruttering av både nyutdannende og erfarne medarbeidere, blant annet er det opprettet et rekrutteringsutvalg som skal jobbe med rekruttering av jurister og økonomer. Dette utvalget har ansvar for å lyse ut ledige stillinger for jurister og økonomer til faste tider på året.

I tillegg er det avgjørende at tilsynets medarbeidere har den riktige kompetanse for å løse oppgavene. Ett av tiltakene er å styrke medarbeiderutvikling gjennom medarbeidersamtaler. I tillegg til deltagelse på utvalgte konferanser og kurs, vil Konkurransetilsynet fortsette med å sende utvalgte medarbeidere til King's college. Konkurransetilsynet har tidligere gjennomført opplæring i prosjektledelse. Denne kompetansen vil fremover bli styrket og videreutviklet gjennom et internt prosjektlederforum. Andre tiltak for informasjonsdeling og kompetansestyrking er videreføring av intern juridisk nettverksgruppe samt kvantitativ gruppe.

6. Årsregnskap

6.1 Ledelseskommentarer

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet og krav fra NFD i instruks for økonomistyring. Regnskapet gir et dekkende bilde av Konkurransetilsynets disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

Vurdering av vesentlige forhold

I 2017 har Konkurransetilsynet disponert tildelinger tilsvarende 113,691 mill kr. I tildelingen er det inkludert overført beløp fra 2016 på 4,976 mill kr. I tillegg har Konkurransetilsynet fått belastningsfullmakter på kapitlene 0900, 1600 og 0571 post 21 til arbeidsgruppe om "Like konkurransevilkår for private og offentlig aktører". Det er belastet totalt 1,178 mill kr på disse fullmaktene i 2017.

Konkurransetilsynet flyttet inn i nye lokaler i juni 2016, leiekontrakten på tidligere lokaler varte til 31. august 2017. Våren 2017 kom Konkurransetilsynet til enighet med huseier av gamle lokaler om tilbakeføringskostnader og tomgangsleie. Disse kostnadene ble lavere enn budsjettet i 2016, noe som ga Konkurransetilsynet mulighet for å rekruttere nyansatte etter en nedgang i årsverk i 2016.

Rapporterte utgifter til drift og investeringer for Konkurransetilsynet summerte seg til 110,71 mill kr, hvorav utbetalinger til lønn og sosiale utgifter utgjør 74 mill kr. I 2016 var lønnsutgiftene på 67,4 mill kr. Økte lønnsutgifter kommer av innbetaling til SPK. Fram til 31. desember 2016 var hovedprinsippet at statlige virksomheter ikke betalte inn pensjonspremie til SPK, dette ble endret 1. januar 2017.

Konkurransetilsynet har inntektsført 12,66 mill kr knyttet til overtredelsesgebyrer.

Konkurransetilsynet vil søke om overføring av ubrukt bevilgning på post 01 i 2017 på 2,98 mill kr til 2017. En vesentlig del av mindreforbruket, estimert til ca 1,7 mill kr, er knyttet til ombygging av lokaler med tanke på videre utleie. Disse kostnadene som var planlagt i 2017 vil først påløpe i 2018. Videre er ca. 0,4 mill kr av mindreforbruket knyttet til helårsvirkning av kompensasjon til lønnsoppjøret i 2017.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for Konkurransetilsynet samt Det alminnelige prisreguleringsfondet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen vil foreligge 1. mai 2018.

Konkurransetilsynet forvalter Det alminnelige prisreguleringsfondet, et tilskuddsfond som kan benyttes til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. I forvaltningen er vi styrt av retningslinjer for tildeling av midler fra Det alminnelige prisreguleringsfond av 27. mai 2014 fra NFD og forskrift om Det alminnelige prisreguleringsfond. Viser til vedlegg 2 og 3 angående omtale og årsregnskap for dette.

Bergen, 23. februar 2018

Lars Sørsgård
konkurransedirektør

6.2 Prinsippnote

Årsregnskap for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2017 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet etter kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "*Netto rapportert til bevilgningsregnskapet*" er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Konkurransetilsynet har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2017

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2017	Merutgift (-) og mindretgift
0911	Driftsutgifter	01	Driftsutgifter	A,B	113 691 000	110 710 793	2 980 207
0571	Spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	0	415 248	
0900	NFD - spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	0	209 318	
1600	Spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	0	553 526	
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter		0	3 925 333	
<i>Sum utgiftsført</i>					113 691 000	115 814 218	

Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling*	Regnskap 2017	Merinntekt og mindreinntekt(-)	
3911	Refusjoner og andre inntekter, Konkurransetilsynet	03	Ymse	199 000	159 700	-39 300	
3911	Lovbruddsgebyr	86	Ymse	12 700 000	12 660 000	-40 000	
5309	Tilfeldige inntekter - ymse	29	Ymse	0	120 577		
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift	0	9 318 696		
<i>Sum inntektsført</i>					12 899 000	22 258 972	

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

93 555 245

Kapitalkontoer

60046801	Norges Bank KK /innbetalinger				21 808 093	
60046802	Norges Bank KK/utbetalinger				-116 057 657	
715810	Endring i mellomværende med statskassen				694 319	
<i>Sum rapportert</i>					0	

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

		31.12.2017	31.12.2016	Endring
715810	Mellomværende med statskassen	-2 489 000	-3 183 319	694 319

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
091101	4 976 000	108 715 000	113 691 000

Konkurransetilsynet har i 2017 disponert en samlet tildeling på kr 113,691 mill.

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastnings- fullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings-fullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) iht. merinntekts fullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
091101	2 980 207		2 980 207				2 980 207	5 684 550	2 980 207

Mottatte belastningsfullmakter

Nærings- og fiskeridepartementet ga Konkurransetilsynet i brev av 07.04.2017 en belastningsfullmakt på inntil 1 120 564 kroner for 2017 til dekning av kostnader forbundet med arbeidsgruppe om "Like konkurransevilkår for private og offentlig aktører". Kostnadene skal belastes direkte på kap. 0900 Nærings- og fiskeridepartementet, post 21 "Spesielle driftsutgifter". 209 318 kroner er belastet fullmakten i 2017.

Finansdepartementet ga Konkurransetilsynet i brev av 07.04.2017 en belastningsfullmakt på inntil 1 333 000 kroner for 2017 til dekning av kostnader forbundet med arbeidsgruppe om "Like konkurransevilkår for private og offentlig aktører". Kostnadene skal belastes direkte på kap. 1600 Finansdepartementet, post 21 "Spesielle driftsutgifter". 553 526 kroner er belastet fullmakten i 2017.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet ga Konkurransetilsynet i brev av 25.04.2017 en belastningsfullmakt på inntil 1 000 000 kroner for 2017 til dekning av kostnader forbundet med arbeidsgruppe om "Like konkurransevilkår for private og offentlig aktører". Kostnadene skal belastes direkte på kap. 0571 Kommunal- og moderniseringsdepartementet, post 21 "Spesielle driftsutgifter". 415 248 kroner er belastet fullmakten i 2017.

Nærings- og fiskeridepartementet ga Konkurransetilsynet i tildelingsbrevet for 2017 en belastningsfullmakt på inntil 12 000 000 kroner for 2017 til dekning av lønns- og driftskostnader for Klagenemnda for offentlige anskaffelser og sekretariatet inntil det nye Klagenemndssekretariatet (KNS) ble opprettet og i normal drift. Kostnadene belastet på kap. 912 Klagenemndssekretariatet, post 01 "Driftsutgifter" er overført til Klagenemndssekretariatet og blir rapportert i KNS sitt årsregnskap.

Fullmakt til å bruke standard refusjoner av lønnsutgifter til overskride utgifter

Refusjoner av lønn på totalt 3,427 mill. kr er nettoført i driftsutgiftene.

Mulig overførbart beløp

Kapittel 0911 post 01 kr 2 980 207

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2017

	Note	2017	2016
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	1 380 000
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	0	0
Salgs- og leieinnbetalinger	1	159 700	487 050
Andre innbetalinger	1	376 256	105 188
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		535 956	1 972 238
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	75 021 560	75 310 462
Andre utbetalinger til drift	3	33 556 493	30 419 157
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		108 578 054	105 729 620
Netto rapporterte driftsutgifter		108 042 098	103 757 382
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	3 686 942	1 740 743
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	144	6 208
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		3 687 087	1 746 951
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		3 687 087	1 746 951
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	12 660 000	900 000
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		12 660 000	900 000
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	0	0
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0	0
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Gruppelivs forsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		120 577	134 775
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		9 318 696	9 175 238
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		3 925 333	2 450 062
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-5 513 939	-6 859 951
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		93 555 245	97 744 382
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2017	2016
Fordringer		260 476	141 522
Kasse		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-2 849 728	-3 193 702
Skyldige offentlige avgifter		-17 737	-85 782
Annen gjeld		117 989	-45 357
Sum mellomværende med statskassen	8	-2 489 000	-3 183 319

Note 1 Innbetalinger fra drift

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Kofa klagegebyr	0	1 344 000
Kofa - ulovlige direkte anskaffelser	0	36 000
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	1 380 000
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	0	0
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Eksterne refusjonsinntekter	147 200	486 400
Diverse tilfeldige inntekter	12 500	650
Sum salgs- og leieinnbetalinger	159 700	487 050
<i>Andre innbetalinger</i>		
Salg av utrangert materiell, avgiftsfritt	376 256	105 188
Sum andre innbetalinger	376 256	105 188
Sum innbetalinger fra drift	535 956	1 972 238

I 2016 var også KOFA-konferansen inkludert i "Eksterne refusjonsinntekter", i 2017 er det inntekter knyttet til Jus-konferansen.

Note 2 Utbetalinger til lønn

	31.12.2017	31.12.2016
Lønn	61 814 910	66 613 890
Arbeidsgiveravgift	9 318 696	9 175 238
Pensjonsutgifter	6 958 046	0
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-3 420 102	-3 940 774
Andre ytelser	350 011	3 462 109
Sum utbetalinger til lønn	75 021 560	75 310 462
Antall årsverk:	82,5	90

Fra og med 1. januar 2017 betaler Konkurransetilsynet pensjonspremie til SPK. For 2017 er arbeidsgivers andel av pensjonspremien 12 prosent.

Antall årsverk inkluderte i 2016 også ansatte i KOFA.

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2017	31.12.2016
Husleie	16 641 769	16 110 147
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	909 926	169 985
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	4 788 753	2 688 844
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	154 540	183 991
Mindre utstyranskaffelser	105 056	389 692
Leie av maskiner, inventar og lignende	2 421 600	3 033 641
Kjøp av fremmede tjenester	1 906 002	3 249 436
Reiser og diett	3 031 108	2 095 272
Øvrige driftsutgifter	3 597 738	2 498 148
Sum andre utbetalinger til drift	33 556 493	30 419 157

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Annen finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	0

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	144	6 208
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	144	6 208

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende	0	0
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	0	0
Beredskapsanskaffelser	0	0
Infrasstruktureiendeler	0	0
Maskiner og transportmidler	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	3 686 942	1 740 743
Sum utbetaling til investeringer	3 686 942	1 740 743

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinnskudd	0	0
Obligasjoner	0	0
Investeringer i aksjer og andeler	0	0
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0

I 2017 har det vært investeringer til nytt datautstyr, herunder PCer til alle ansatte. Det er også benyttet opsjon på kjøp av møbler.

Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	31.12.2017	31.12.2016
Gebyrer som ikke inngår som driftsinntekt	12 660 000	900 000
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	12 660 000	900 000

Konkurransetilsynet krevde i 2017 inn overtredelsesgebyr på kr 6 500 000 fra Lindum AS og Johnny Birkeland Transport, kr 4 560 000 fra Vigmostad og Bjørke AS, kr 300 000 fra Instalco Sverige AB og til sammen 1 300 000 fra Ski Follo Taxidrift AS, Ski Taxi BA og Follo Taxisentral BA. Størrelsen på regnskapsførte gebyrer vil variere vesentlig fra år til år iht. til antall saker og sakenes egenart.

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2017	31.12.2016
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	0	0

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2017	31.12.2017	Forskjell
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	-42 270 000	0	-42 270 000
Andre fordringer	45 430 476	260 476	45 170 000
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
<i>Sum</i>	3 160 476	260 476	2 900 000
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-472 281	0	-472 281
Skyldig skattetrekk	-2 849 728	-2 849 728	0
Skyldige offentlige avgifter	-17 737	-17 737	0
Annen kortsiktig gjeld	117 989	117 989	0
<i>Sum</i>	-3 221 757	-2 749 476	-472 281
Sum	-61 281	-2 489 000	2 427 719

Omløpsmidler viser kundefordringer og andre fordringer.

Konkurransetilsynets utestående fordringer er knyttet til ilagte gebyrer for brudd på Konkurranseloven som ikke er innbetalt av virksomhetene i påvente av rettslige avklaringer.

I regnskapet er kr. -42,27 mill. kr. i utestående fordringer ved en inkurie ført som kundefordringer. Disse skulle ha vært ført som andre fordringer. Andre fordringer skulle ha vært ført mot kundefordringer på 45,43 mill. kr

I tillegg er det en utestående fordring fra 2016 på 2,9 mill. kr. som skulle vært kreditert "Andre fordringer". Dette påvirker ikke resultatet i regnskapet, det er kun en årsoppgjørspostering på utestående fordringer. Årsaken til posteringen er at innkrevingsvirksomhet skal presenteres etter kontantprinsippet.

Vedlegg 1 – Saksstatistikk

Mottatte saker	2014	2015	2016	2017
Meldinger om fusjoner og oppkjøp (§16)	89	96	97	103
Klager, tips og andre saker om konkurranseskadelig adferd og lovbrudd* (§§10/11)	27	41	33	43
...hvorav mottatte lempningssøknader	3	3	3	7
Mottatte høringer	124	130	146	121
Internasjonale saker	79	56	57	49

**Ikke alle tips og henvendelser om mulig lovbrudd blir registrert som sak.*

Etterforskning	2014	2015	2016	2017
Bevissikring § 25 - saker/steder	6/17*	1/9	1/3	3/3
Forklaringsopptak § 24 - saker/antall	5/34	5/45	4/17	4/20

**Én sak i 2014 gjaldt bistand til en bevissikring i regi av ESA (EFTA's overvåkingsorgan)*

Avsluttede saker	2014	2015	2016	2017
Inngrep mot fusjoner og oppkjøp (§ 16)	3	5	3	1
Avgjørelser om ikke inngrep i fusjoner og oppkjøp (§ 16)	1	4	0	3
Inngrep mot konkurranseskadelig adferd (§§ 10/11)	0	2	1	2
Påpekning av skadelige offentlige reguleringer (§ 9e)	0	0	0	0
Høringsuttalelser	13	10	10	7
Overtredelsesgebyr for brudd på gjennomføringsforbud	5	2	0	1

Overtredelsesgebyr i vedtak (TNOK)	2014	2015	2016	2017
Konkurranseskadelig adferd*	0	18850	6500	49830
Brudd på gjennomføringsforbud	26300	950	0	300

**Ikke justert for lempning eller manglende betalingsevne. Se side 16 for en fullstendig oversikt.*

Vedlegg 2 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Årsregnskap

1 Ledelseskommentar

Det alminnelige prisreguleringsfondet ble opprettet i 1941 med sikte på å få til disposisjon av prisutjevningssmidler som ikke var knyttet til bestemte bransjer, men som kunne brukes til prisnedskrivning eller for å hindre prisstigning i slike tilfeller der det ikke var praktisk å gjennomføre spesielle utjevningsordninger. Fondet var hjemlet i daværende prislovens §25 og vedtektene er gitt ved kgl. Res. av 22. desember 1950. Prislovens §25 ble endret i 1991 ved at det bl.a. ble gitt anledning til å bruke midler av fondet til andre formål enn prisreguleringstiltak.

Konkurransetilsynet har siden 1999 vært fondets sekretariat og regnskapsfører. Ved overtakelse i 1999 hadde fondet pr 31. desember en kontantbeholdning på 21,8 mill. kr. Renteinntektene var på 1,3 mill. kr. Nærings- og fiskeridepartementet vedtok i 2014 nye retningslinjer for det alminnelige prisreguleringsfondet, og fondet ble omgjort til tilskuddsfond. Det følger av retningslinjer for tildeling av midler fra det alminnelige prisreguleringsfond at fondsmidlene kan benyttes til å gi tilskudd til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. Fondet er regulert av nevnte retningslinje, Økonomiregelverkets bestemmelser kap. 3 og 6 og forskrift nr. 4316 av 24. januar 1992 om det alminnelige prisreguleringsfond. Det er vedtatt at fondet på sikt skal avvikles og omgjøringen av fondet til å bli et tilskuddsfond følger som konsekvens av dette.

Gjennom året høstet man resultater fra prosjekter tildelt midler i 2015, 2016 og 2017. Resultater av forskningsprosjektene er synliggjort på Konkurransetilsynets hjemmesider om forskningsmidler fra prisreguleringsfondet, og foreligger her i en elektronisk working paper serie. Flere av arbeidene ble også presentert på konferanser og workshops nasjonalt og internasjonalt.

For 2017 ble det tildelt nærmere 4,3 mill. kr til forskningsprosjekter, der flere fortsetter i 2018. Utbetalingene i 2017 var noe lavere enn dette tildelte beløpet. Enkelte prosjekter har fått fristutsettelse, og de siste delutbetalingene for disse prosjektene vil skje når endelig sluttrapport og godkjent sluttregnskap foreligger. Ved utgang av 2017 er beholdningen 16,8 mill. kr.

Konkurransetilsynet utlyste i oktober 2017 forskningsmidler på om lag 3,5 mill. kr for 2018 og inntil 6 mill. kr for 2019. Konkurransetilsynet oppfordret i årets utlysning spesielt til forskningsprosjekter om direkte og indirekte effekter av tilsynets håndheving av forbuds- og inngrepsbestemmelsene i konkurranseloven, og til prosjekter innenfor konkurranserett.

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten og krav fra NFD i retningslinjen for fondet. Jeg mener regnskapet gir et dekkende bilde av de disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld som fondet har. Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for det alminnelige prisreguleringsfondet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen, som også vil gjelde regnskapet for Konkurransetilsynet, antas å foreligge 1. mai 2018. Beretningen er ikke offentlig fram til Stortinget har mottatt Dokument 1 fra Riksrevisjonen, men vil bli publisert på Konkurransetilsynet sine nettsider så snart dokumentet er offentlig.

Bergen, den 23. februar 2018

Lars Sørsgård
konkurransedirektør

2 Oppstilling av bevilgningsrapportering med noter

Prinsippnote for bevilgningsrapportering

Årsregnskap for det alminnelige prisreguleringsfondet er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.6 og Finansdepartementets rundskriv R-115 av 24. november 2016, punkt 8.

Det alminnelige prisreguleringsfondet ble opprettet ved avsetning av avgifter som følge av prisregulering. Fondet er gruppert til å være et B2.3 fond, et fond med midler som ikke kan regnes som aktiva i kapitalregnskapet, men som statlige myndigheter har rett til å disponere. Det alminnelige prisreguleringsfondet er en formuesmasse (kapital) som regnskapsmessig er adskilt fra statens øvrige midler, og der anvendelsen er bundet til et nærmere fastsatt formål med varighet utover ett budsjettår. Fond har en forenklet rapportering til statsregnskapet. Betalingsformidling skal skje gjennom statens konsernkontoordning og likvidene skal oppbevares på oppgjørskonto i Norges Bank. Beholdninger på oppgjørskonti overføres til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Øvre del av oppstillingen viser hva som er rapportert i likvidrapporten til statsregnskapet. Likvidrapporten viser fondets saldo og endringer i perioden på fondets oppgjørskonto i Norges Bank. Alle finansielle eiendeler og forpliktelser som fondet er oppført med i statens kapitalregnskap, vises i oppstillingens nedre del.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2017

Beholdninger rapportert i likvidrapport	Note	Regnskap 2017
Inngående saldo på oppgjørskonto i Norges Bank		18 953 266
Endringer i perioden		-2 200 172
<i>Sum utgående saldo oppgjørskonto i Norges Bank</i>		16 753 094

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet 31.12.17

Konto	Tekst	Note	2017	2016	Endring
811502	Beholdninger på konto(er) i Norges Bank		16 753 094	18 953 266	-2 200 172

*Note A utarbeides ikke for det alminnelige prisreguleringsfondet på bakgrunn av at det er ikke blir gitt tildelinger over statsbudsjettet til fondet. Det er kun årlige renteinntekter som blir bokført som inntekter til fondet.

3 Oppstilling av fondsregnskap med noter

Prinsippnote til årsregnskapet

Det alminnelige prisreguleringsfondet har regnskapsfører nummer 811502 og oppgjørskonto 0677 6014 3695 i Norges Bank. Fondsregnskapet tilsvare oppstillingen av virksomhetsregnskapet i årsregnskapet for statlige virksomheter. Fondsregnskapet er utarbeidet etter kontantprinsippet. Det innebærer at inntektene (overføringer til fondet) vises i oppstillingen av resultatet når de er innbetalt. Utgifter (overføringer fra fondet) vises i oppstillingen av resultatet når de er utbetalt.

Resultatoppstillingen inneholder alle overføringer til og fra fondet i regnskapsåret. Periodens resultat er forskjellen mellom overføring til fondet og overføring fra fondet og resultatet viser netto endringer i fondskapitalen. Resultatet er overført til opptjent fondskapital i balanseoppstillingen.

Kapitalinnskudd eller tilbakebetaling av kapitalinnskudd i fondet blir ikke vist i resultatoppstillingen, men blir ført direkte i balansen mot innskutt fondskapital.

Oppstilling av resultat for PF 2017	Note	2017	2016
<i>Overføringer til fondet</i>			
Overføringer fra andre statlige regnskap	1	77 742	108 321
Sum overføringer til fondet		77 742	108 321
<i>Overføringer fra fondet</i>			
Overføringer til andre statlige regnskap	2	2 277 914	3 997 750
Sum overføringer fra fondet		2 277 914	3 997 750
Resultat for perioden		-2 200 172	-3 889 429
Disponering			
Overføring av resultat for perioden til opptjent fondskapital		2 200 172	3 889 429

Oppstilling av balanse for PF 2017	Note	2017	2016
<i>Eiendeler</i>			
Oppgjørskonto i Norges Bank		16 753 094	18 953 266
Sum eiendeler		16 753 094	18 953 266
<i>Fondskapital og gjeld</i>			
Innskudd fondskapital	3	21 800 000	21 800 000
Opptjent fondskapital	3	-5 046 906	1 042 695
Sum fondskapital og gjeld		16 753 094	22 842 695

Note 1

Fondets inntekter består av renteavkastning på beholdningen i Norges Bank. Dette er vist i linjen overføringer fra andre statlige regnskap med kr 77 742.

Note 2

Det er gjort utbetalinger til prosjekter hos følgende tilskuddsmottakere i 2017:

Mottaker	Beløp
Handelshøyskolen BI	40 174
Samfunns- og Næringslivsforskning AS	1 383 740
Uni Research AS	316 500
Universitetet i Bergen	487 500
Universitetet i Oslo	50 000
Sum tilskuddsutbetaling 2017	2 277 914

Note 3

Ved overtakelse som sekretariat for fondet i 1999 hadde fondet pr 31.12 en kontantbeholdning på kr 21,8 mill. Renteinntektene var på kr 1,3 mill. Opptjent fondskapital er renteavkastning og utbetalinger i perioden fra overtakelse av fondet. Ved utbetalinger fra fondet kan det benyttes både renter og innskutt kapital.

Vedlegg 3 – Det alminnelige prisreguleringsfondet - Rapportering på prosjekter

Konkurransetilsynet har siden 2014 utlyst forskningsmidler hver høst, der siste utlysning ble gjennomført høsten 2017. I det følgende gis en overordnet oversikt over prosjektporteføljen med aktivitet i 2017, samt presentasjon av nye prosjekter som etter siste utlysning høsten 2017 har fått tildelt forskningsmidler for 2018/2019. Fullstendig oversikt over tildelinger og prosjektrapporter er tilgjengelig på Konkurransetilsynets hjemmesider: <http://www.konkurransetilsynet.no/nb-NO/aktuelt/forskningsmidler/>.

BI v/ Christian Riis og Universitetet i Oslo v/ Espen Moen: "Konkurransopolitikk i dynamiske markeder og markeder med strukturelle nettverkseksternaliteter"

Prosjektet ble ved vedtak V2015-21 tildelt 650.000 kr i 2015 og 650.000 kr i 2016. Prosjektet består av to delprosjekt: i) *Konkurransopolitikk i dynamiske markeder* og ii) *Prising og konkurransopolitikk i markeder med strukturelle nettverkseffekter*. Prosjektet har resultert i fire artikler: [Competition with Local Network Externalities](#) av Espen R. Moen og Christian Riis, [Exclusive dealing in decentralized markets](#) av Espen R. Moen og Christian Riis, [Incentiver til utestengelse](#) av Espen R. Moen og Christian Riis, og [Stepwise Innovation by an Oligopoly](#) av Richard Gilbert, Christian Riis og Erlend S. Riis. Prosjektet er avsluttet i 2017.

Universitetet i Oslo, det juridiske fakultet: Årlig nordisk konferanse: "Formal and informal enforcement of competition law"

Universitetet i Oslo ble ved vedtak V2015-34 tildelt 100.000 kr for gjennomføring av Nordisk Konkurranserettsnettverk. Konferansen ble avholdt 16. - 17. november 2017 ved Institutt for privatrett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Konferansen samlet totalt 30 deltakere fra samtlige nordiske land. Konferansen omfattet både presentasjoner og paneldiskusjoner av og med erfarne forskere, samt fremleggelse av doktorgradsprojekter.

BECCLE: seminarrekke, internasjonal konferanse i konkurransepolitikk, stipend masteroppgaver

BECCLE ble ved vedtak V2015-33 tildelt 500.000 kroner for 2017 til finansiering av seminarrekke, årlig internasjonal konferanse i konkurransepolitikk, samt finansiering av studentstipend til masterstudenter. Et mindre underforbruk på prosjektet tildelt midler ved V2015-3 var også overført til 2017. BECCLE arrangerte våren 2017 den tredje årlige internasjonale konkurransepolitiske konferansen for jurister og økonomer ("BECCLE konferansen"). BECCLE arrangerte også ordinære seminarer og utdelte stipender til masteroppgaver i konkurranserett og konkurranseøkonomi. For stipender var aktiviteten i 2017 lavere enn tidligere år og det anslåtte for 2017. Senteret hadde også lavere kostnader på seminarserien enn tidligere år. Dette medførte overskytende midler for 2017, som tilbakeføres til det alminnelige prisreguleringsfondet i 2018.

SNF v/ Hans Jarle Kind: "Competition policy and strategy: The interplay between consumers, upstream and downstream market players"

Prosjektet ble ved vedtak V2015-36 tildelt 391.250 kr for 2016 kr og 413.750 kr for 2017. Prosjektet omhandler dagligvarekjedenes integrering oppstrøms mot distribusjonstjenester, og kjedenes bruk av lojalitetsprogrammer. Prosjektet har resultert i tre arbeidsnotater om dagligvaresektoren; [Individuelle priser i dagligvaremarkedet – et fangens dilemma for kjedene?](#) av Øystein Foros, Hans Jarle Kind og Frode Steen, " [Raising rivals' cost or improving efficiency? An exploratory study of managers' view on backward integration in the grocery market](#) av Hanna Skjervheim Bernes, Isabel Marie Flo, Øystein Foros og Hans Jarle Kind", og [Upstream Partnership among Competitors when Size Matters](#) av Øystein Foros og Hans Jarle Kind. Prosjektet har i tillegg resultert i tre kronikker, og prosjektarbeidet har blitt presentert på flere konferanser.

SNF v/ Kurt Brekke: "Competition in hospital markets"

Prosjektet fikk ved vedtak V2015-13 tildelt 783.250 kr for 2015 og 708.000 kr for 2016. Formålet med prosjektet er å studere effekten av konkurranse i sykehusmarkedet. Prosjektet omfatter tre delprosjekter: i) *Sykehusfusjoner og incentiver for kvalitet og kostnadseffektivitet*, ii) *Pasientvalg og sykehuskonkurranse*, og iii) *Konkurranse mellom offentlige og private sykehus*. Prosjektet har resultert i artikkelen [Competition and physician behaviour: Does the competitive environment affect the propensity to issue sickness certificates?](#) av Kurt R. Brekke, Tor Helge Holmås, Karin Monstad og Odd Rune Straume.

Uni Rokkansenteret: "Issues in competition policy"

Uni Rokkansenteret fikk ved vedtak V2015-4 tildelt 1.200.000 kr for 2015 og 800.000 kr for 2016 til prosjektet *"Issues in competition policy"*. Prosjektet består av flere delprosjekt og omhandler vertikale relasjoner, avhjelpende tiltak i fusjoner og prisingsstrategier, samt analyse av kartellatferd. Prosjektet har resultert i to artikler; [When should Retailers Accept Slotting Allowances](#) av Tommy Staahl Gabrielsen, Bjørn Olav Johansen og Greg Shaffer, og [Fusjonskontrollen og avhjelpende tiltak under nasjonal og lokal pricing](#) av Tommy Staahl Gabrielsen and Bjørn Olav Johansen. Førstnevnte artikkel ble presentert på CREST konferanse i Paris høsten 2017. Prosjektet skal levere ytterligere artikler rundt årsskiftet.

Oslo Economics: "En generell modell for å estimere priseffekter av strukturendringer"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-2 tildelt 600.000 kr for 2017. Prosjektet har som formål å utvikle en generell modell for måling av priseffekter ved foretakssammenslåinger som også tar hensyn til endringer i vertikale relasjoner – både mellom fusjonerende parter og eventuelle insentivendringer på ikke-fusjonerende parter. En foreløpig versjon av artikkelen *"General model to assess unilateral price effects of horizontal mergers with vertical relations"* av Harald Bergh, Arne Rogde Gramstad og Jostein Skaar ble presentert på *"The 34th Annual Conference of the European Association of Law and Economics"* (EALE) i London høsten 2017. Det arbeides mot å få artikkelen publisert i internasjonalt tidsskrift.

SNF v/ Hans Jarle Kind: "New aspects of competition in media and network markets: implications for competition policy?"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-3 tildelt 565.500 kr for 2017 og 823.500 kr for 2018. I prosjektet søkes det å utvide eksisterende modeller for å tillate konkurranse både om konsumenter og annonsører, og analysere implikasjoner for konkurranse- og fusjonspolitik. I henhold til prosjektplan skal det utarbeids to akademiske artikler og én populærvitenskapelig artikkel innen årsslutt 2018.

SNF v/ Øivind Anti Nilsen: "Banking markets: Local competition and risk taking"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-4 tildelt 154.000 kr for 2017 og 392.000 kr for 2018. Prosjektet har som mål å vurdere effekten av konkurranse på risikotaking i banksektoren, herunder om konkurranse forårsaker at banker tar mer risiko. Videre vurderes det om konkurranse truser stabiliteten i finansmarkedet. I prosjektet er store deler av de nødvendige dataene innhentet, og høsten 2017 ble det arbeidet med innledende deskriptiv statistikk. Prosjektet skal i henhold til prosjektplanen resultere i et forskningspaper som vil bli presentert på internasjonale og nasjonale akademiske konferanser, samt bli publisert i en internasjonal journal.

SNF v/ Frode Steen: "Industrial organization of legal and illegal cartels: dynamics in collusion over time and jurisdiction"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-5 tildelt 304.000 kr for 2017 og 762.913 kr for 2018. Prosjektet har som mål å øke kunnskapen om dynamikk i ulovlige karteller gjennom å studere lovlige karteller og kartellkontrakter over tid. I prosjektet er det innsamlet industristatistikk, historisk informasjon om perioden prosjektet tar utgangspunkt i, 1997-1951, og foretatt koding av mer enn 800 kartellkontrakter. Arbeid med estimering er påbegynt. Prosjektet har som målsetting at arbeidet skal

publiseres i en internasjonal journal, samt at det skal utarbeides et law & economics paper og et policy paper.

Uni Rokkansenteret: *The law and economics of exclusion*

Uni Rokkansenteret ble ved vedtak V2015-35 tildelt 1.266.000 kr for 2017. Prosjektet omfatter fire tema/delprosjekt: "*Exclusivity and investment*", "*naked exclusion*", "*category management and exclusion*" og "*case law and exclusion*". Prosjektet skal resultere i tre artikler for internasjonal publisering, samt en law and economics artikkel. Resultater skal i henhold til prosjektplan også presenteres på workshops, konferanser mv. Prosjektet har fått fristutsettelse til sommeren 2018.

Universitetet i Bergen v/ Ronny Gjendemsjø og Håvard Ormberg: "Prosjekt om krrl § 10"

Universitetet i Bergen ble ved vedtak 2015-37 tildelt 381.000 kr til prosjekt i 2017 om konkurranse-loven § 10. Prosjektets skal frembringe ny kunnskap om de viktigste elementene i konkurranse-loven § 10 gjennom grundige analyser av samarbeidskriteriet (avtale, samordnet opptreden og beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak), foretaksbegrepet, konkurransebegrensningskriteriet (konkurransebegrensende formål og virkning) og vilkårene for unntak i tredje ledd. Hovedresultatet skal være en norskspråklig bok som inneholder en komplett analyse av konkurranse-loven § 10, men det er også en målsetning for prosjektet at deler av arbeidet med størst nyhetsverdi skal skrives om og publiseres som artikler på engelsk i europeiske/ internasjonale tidsskrifter. Prosjektet har fått fristutsettelse til årsslutt 2018.

SNF v/Bjørn Olav Johansen: "Web portals"

Prosjektet "*Web portals*" fikk ved vedtak V2015-16 tildelt 525.500 kr for 2015 og 602.000 kr for 2016. Prosjektet skal resultere i to vitenskapelige artikler. I prosjektet studeres web-portaler, MFN klausuler og trussel om "single homing", samt mulige effektivitetsgrunner for å benytte MFN. Prosjektet har fått fristutsettelse til sommeren 2018.

NHH v/ Morten Sæthre: "Competition and development of productivity in the retail sector"

Prosjektet ble ved vedtak V2015-20 tildelt 130.000 kr for 2015 og 90.000 kr for 2016. Prosjektet har som formål å studere hvordan konkurranse og produktivitet påvirker hverandre i et dynamisk perspektiv. Prosjektet har fått fristutsettelse til sommeren 2018.

Nye prosjekter

Følgende prosjekter vil etter utlysning høsten 2017 motta forskningsmidler i 2018/2019:

- Uni- Rokkansenteret: *Ikke-pris effekter av fusjoner – implikasjoner for fusjonskontrollen*. 431.000 kr 2018 og 888.000 kr 2019, totalt 1.319.000 kr. Vedtak 2018-1.
- SNF v/ Øivind Anti Nilsen: *Competition and risk-taking: Disentangling bank and borrower behaviour*. 220.000 kr i 2018 og 420.000 kr i 2019, totalt 640.000 kr. Vedtak 2018-2.
- SNF v/ Hans Jarle Kind: *Competition and co-operation in mobile telecom markets*. 355.000 kr i 2018 og 577.000 kr i 2019, totalt 932.000 kr. Vedtak 2018-3.
- Oslo Economics: *An ex-post analysis of merger price effects: The case of the Telia/Tele2 merger in the Norwegian market for mobile telecommunications*. 650.000 kr i 2018. Vedtak 2018-4.
- Copenhagen Economics: *An ex-post assessment of Norwegian merger policy*. 750.000 kr i 2018. Vedtak 2018-5.

Vet du noe? Tips oss

Erling Espeskog og Vidar Erichsen er en del av Konkurransetilsynets etterforskningsstab og har spesiell trening i å håndtere anonyme henvendelser.

Erling Espeskog,

Spesialrådgiver

Mobil: +47 948 39 809

Epost: eres@kt.no

Vidar Erichsen,

Seniorrådgiver

Mobil: +47 911 29 409

Epost: vier@kt.no

Konkurransetilsynet

Postboks 439 Sentrum
5805 Bergen

Kontorlokaler: Zander Kaaes gate 7, 5015 Bergen

Organisasjonsnummer: 974 761 246

Telefon: 55 59 75 00

Telefaks: 55 59 75 99

E-post: post@kt.no

Følg oss:

